

Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος

Πλάτωνος «Πολιτεία»

- ✓ Ερωτήσεις εισαγωγής
 - ✓ Κείμενο-Μεταφράσεις
 - ✓ Ερμηνευτικά σχόλια
 - ✓ Ερωτήσεις από πανελλήνιες εξετάσεις
 - ✓ Ερωτήσεις του ΚΕΕ
- με βάση την ύλη του σχολικού εγχειριδίου

Γ' Λυκείου – Θεωρητική Κατεύθυνση
Επιμέλεια ύλης : Πετρού Χριστίνα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ	3
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΛΑΙΟΥ	10
ΠΛΑΤΩΝ – ΠΟΛΙΤΕΙΑ (ή ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ)	11
Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΛΑΙΟΥ, Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ	11
Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΛΑΙΟΥ	11
<i>Ενότητα 11^η</i>	11
<i>Ενότητα 12^η</i>	13
<i>Ενότητα 13^η</i>	16
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ	18
Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ	21
<i>Ενότητα 14^η</i>	21
<i>Ενότητα 15^η</i>	24
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ – ΠΟΛΙΤΕΙΑ	27
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΕ	29

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Νεανικές φιλοδοξίες και απογοητεύσεις

1. Ο Πλάτων στην Ζ' Έπιστολή του ομολογεί πως όταν ήταν ακόμη νέος φιλοδοξούσε να ασχοληθεί με την πολιτική. α) Ποια ήταν τα γεγονότα που τον απογοήτευσαν;

Όπως ομολογεί ο ίδιος ο Πλάτωνας στην 7^η *Έπιστολή* του, όταν ήταν ακόμη νέος φιλοδοξούσε να ασχοληθεί με την πολιτική. Όμως στα 404 οι ολιγαρχικοί με τη βοήθεια της Σπάρτης κατέλυσαν το δημοκρατικό πολίτευμα. Στην αρχή ο φιλόσοφος παρακολουθούσε με συμπάθεια αυτήν την κίνηση, επειδή και ο ίδιος ήταν εκ καταγωγής (και πεποιθήσεως) αριστοκράτης και επειδή ήλπιζε ότι μια διακυβέρνηση κάπως αυταρχική θα θεράπευε τις πληγές που είχε προξενήσει στην πόλη η ασυδοσία των δημαγωγών. Επιπλέον δύο συγγενείς του, ο Κριτίας και ο Χαρμίδης, ανήκαν στην ηγετική ομάδα των ολιγαρχικών. Γρήγορα όμως ο φιλόσοφος απογοητεύτηκε από την ωμότητα των Τριάκοντα, οι οποίοι μάλιστα προσπάθησαν (ανεπιτυχώς βέβαια) να καταστήσουν συνένοχο στις βιαιοπραγίες τους ακόμη και τον Σωκράτη. Η τυραννία των Τριάκοντα διήρκεσε οκτώ μήνες και είχε άδοξο τέλος. Η δημοκρατία αποκαταστάθηκε, αλλά ο Πλάτωνας δοκίμασε μια ακόμη απογοήτευση. Ο δάσκαλός του, ο Σωκράτης, «ο δικαιότερος άνθρωπος της εποχής», καταδικάστηκε για αθεΐα και διαφθορά της νεολαίας σε θάνατο. Στην καταδίκη του ασφαλώς συνέβαλε και η υποψία ότι ο φιλόσοφος διαπνεόταν από αντιδημοκρατικά φρονήματα.

2. α) Γιατί ο Πλάτων θεώρησε τα πολιτεύματα της εποχής του διεφθαρμένα; β) Ποια λύση πρότεινε μέσα από το έργο του;

Τα γεγονότα που έζησε ο Πλάτωνας νέος, καθώς και η αρνητική εμπειρία που αποκόμισε από την παραμονή του στην αυλή του τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου Α', δημιούργησαν στον Πλάτωνα την πεποίθηση ότι όλα τα πολιτεύματα της εποχής του ήταν διεφθαρμένα και ότι μόνο αν οι φιλόσοφοι αναλάμβαναν την εξουσία ή αν οι ηγεμόνες άρχιζαν να φιλοσοφούν, μόνο τότε θα μπορούσε να υπάρξει υγιής πολιτική ζωή. Πυρήνας της πολιτικής σκέψης του Πλάτωνα είναι η ιδέα της δικαιοσύνης, που σημαίνει: ο καθένας να πράττει αυτό για το οποίο είναι πλασμένος και καταλλήλως εκπαιδευμένος. Αν όλοι θέλουν να έχουν λόγο και να αποφασίζουν για όλα, τότε θα επικρατήσει το χάος.

Η συγγραφή της Πολιτείας

3. Ποιος υπολογίζουμε ότι είναι ο χρόνος συγγραφής της Πολιτείας και ποιος ο δραματικός χρόνος του έργου;

Τις απόψεις για την ιδεώδη πολιτεία, την καλλίπολιν, που διασφαλίζει στον πολίτη της τον άριστον βίον, εκθέτει ο Πλάτων στο διάλογό του *Πολιτεία ή περί δικαίου*. Το ογκώδες σύγγραμμα, καρπός πολύχρονης προσπάθειας, θα πρέπει να ολοκληρώθηκε γύρω στα 374 π.Χ. Η διαίρεση σε 10 βιβλία δεν προέρχεται από τον Πλάτωνα και δεν ανταποκρίνεται στις θεματικές ενότητες. (υπάρχει και η σελιδαρίθμηση της έκδοσης του Ερρίκου Στεφάνου, στην

οποία έκδοση η Πολιτεία καταλαμβάνει τις σελίδες 327a-621d). Ο δραματικός χρόνος, δηλαδή ο χρόνος κατά τον οποίο υποτίθεται ότι διεξάγεται ο διάλογος είναι το 421π.Χ.

Η σκηνοθεσία και τα πρόσωπα του διαλόγου

4. Ποιος είναι ο τόπος και τα κύρια πρόσωπα του διαλόγου;

Ο Σωκράτης και ο Γλαύκων, ο μεγαλύτερος αδερφός του Πλάτωνα είχαν κατεβεί στον Πειραιά για να παρακολουθήσουν τη γιορτή της Βενδίδας, μιας θρακικής θεότητας που ταυτιζόταν με την Άρτεμη. Επιστρέφοντας στην Αθήνα σταμάτησαν στο σπίτι του πλούσιου μέτοικου Κέφαλου, που ετοίμαζε θυσία. Στη συζήτηση που ακολούθησε εκείνο το καλοκαιρινό δειλινό πήραν μέρος ο Κέφαλος, (ο πατέρας του ρήτορα Λυσία), ο μεγαλύτερος γιος του ο Πολέμαρχος, ο σοφιστής Θρασύμαχος, ο Κλειτοφών, οι δύο μεγαλύτεροι αδερφοί του Πλάτωνα, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος και ο Σωκράτης. Όμως από το δεύτερο βιβλίο ως το τέλος οι κύριοι συζητητές είναι ο Σωκράτης, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος. Την επόμενη ημέρα ο Σωκράτης αναδιηγείται τη συζήτηση αυτή σε κάποιον φίλο του αρχίζοντας με τη φράση «Κατέβην χθες εις Πειραιᾶ μετά Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος...».

5. Ποιο είναι το θέμα του έργου; Ο τίτλος του διαλόγου είναι Πολιτεία ἢ περὶ δικαίου. Πώς συνδέεται το δίκαιον με την πολιτεία στο διάλογο;

Θέμα του διαλόγου είναι η φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας και κατ' επέκταση αν και κατά πόσο ο δίκαιος ή ο άδικος είναι πιο ευτυχισμένος και σε αυτήν και στην άλλη ζωή. Όμως για να διερευνηθεί αυτό το περίπλοκο πρόβλημα, ο Σωκράτης προτείνει να το εξετάσουν στο ευρύτερο πλαίσιο μιας πόλης-κράτους. Αρχίζει λοιπόν ένα πείραμα, μια θεωρητική κατασκευή εξαρχής μιας πόλης, που συγκροτείται σιγά σιγά για να φτάσει από το πρωτόγονο στάδιο στην πλήρη ανάπτυξή της. Πώς λειτουργεί λοιπόν η δικαιοσύνη μέσα σ'αυτόν τον ζωντανό οργανισμό, μέσα σε αυτή τη μεγάλη συλλογική ψυχή; Σε αυτό το ερώτημα θα προσπαθήσει να απαντήσει ο Σωκράτης.

6. Ποιο είναι το περιεχόμενο των όρων πόλις και πολιτεία στο κείμενο;

Με τον όρο *πόλις* στην Πολιτεία δηλώνεται η πόλη-κράτος, που αναπτύχθηκε ήδη από την αρχαϊκή εποχή στον ελληνικό χώρο. Με τον όρο *πολιτεία* δηλώνεται το πολίτευμα, οι βασικές δηλαδή αρχές που υπόκεινται στη νομοθεσία και στους θεσμούς της πόλης.

Οι τρεις τάξεις

7. Ποιες τάξεις διακρίνει στην Πολιτεία ο Πλάτων και ποιο ρόλο αναθέτει σε καθεμία;

Και στον ινδοευρωπαϊκό χώρο και στην αρχαία Αίγυπτο ο πληθυσμός χωριζόταν σε τρεις τάξεις: χειρώνακτες, πολεμιστές, ιερείς. Βέβαια ο όρος τάξη είναι εξόφθαλμος αναχρονισμός όταν χρησιμοποιείται για τις κοινωνίες αυτές, αλλά πάντως είναι σαφέστερος από άλλους συνώνυμους, όπως κοινωνική ομάδα, κάστα κ.τ.τ. Κατ' ουσίαν με τον όρο τάξη δηλώνεται εδώ η "λειτουργία" μιας ομάδας μέσα στην κοινωνία. Τριμερής είναι λοιπόν και η διαίρεση στην

πλατωνική πολιτεία: δημιουργοί, φύλακες-επίκουροι, φύλακες-άρχοντες (βασιλείς). Κατ' ουσίαν πρόκειται για δυο τάξεις, επειδή η ανώτερη προέρχεται κατόπιν αυστηρής επιλογής από τη μεσαία.

Η κατώτερη τάξη (δημιουργοί), που είναι και η πολυπληθέστερη, συγκροτείται από τους γεωργούς, τους τεχνίτες, τους εμπόρους και γενικά ουσ χειρώνακτες. Είναι βέβαια αποκλεισμένη από την εξουσία, εργάζεται όμως προστατευμένη και μπορεί να πλουτίζει ως ένα σημείο φυσικά. Οι μεγάλες οικονομικές διαφορές δεν είναι επιτρεπτές. Η τάξη αυτή είναι υποχρεωμένη να συντηρεί, αλλά όχι πλουσιοπάροχα, τις δυο άλλες ηγεμονικές τάξεις. Οι φύλακες-επίκουροι επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα και γενικά είναι αφοσιωμένοι στην υπηρεσία του κράτους. Οι φύλακες-παντελείς αναλαμβάνουν, μετά τα 50 τους χρόνια, τη διακυβέρνηση και μεριμνούν για την ευδαιμονία ολόκληρης της πολιτείας. Πρόκειται συνεπώς για μια αριστοκρατία του πνεύματος, που εξουσιάζει και συνάμα υπηρετεί το πλήθος.

8. Γιατί, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, η διάκριση σε καθορισμένες τάξεις με συγκεκριμένο ρόλο δεν αποκλείει την κοινωνική κινητικότητα; Πώς κρίνετε εσείς τη λύση που δίνει;

Παρά τη διάκριση του Πλάτωνα σε καθορισμένες τάξεις με συγκεκριμένο ρόλο δεν αποκλείεται η κοινωνική κοινωνικότητα. Παιδιά που έχουν γεννηθεί στην τάξη των δημιουργών, αλλά έχουν να επιδείξουν εξαιρετικά προσόντα, μεταπηδούν στην ανώτερη τάξη και αντιστρόφως. Υπάρχει λοιπόν πρόβλεψη για την κοινωνική κινητικότητα.

Η αγωγή των φυλάκων

6. Με ποια κριτήρια επιλέγονταν οι φύλακες;

β. Τι περιελάμβανε η αγωγή των φυλάκων στο πρώτο και το δεύτερο στάδιο;

Το ενδιαφέρον του νομοθέτη στην Πολιτεία επικεντρώνεται στην αγωγή των φυλάκων, που έχουν επιλεγεί με κριτήρια την καλή σωματική τους διάπλαση και την οξύνοια. Στο πρώτο στάδιο επιδιώκεται η εξισορρόπηση γυμναστικής και μουσικής αγωγής. Γυμναστική σημαίνει: φροντίδα για την ευεξία του σώματος, απλές ασκήσεις, υγιεινός τρόπος διαβίωσης. Μουσική είναι η ενασχόληση με τις καλές τέχνες: μουσική, χορός, τραγούδι, ανάγνωση, καλλιέργεια της εικαστικής ευαισθησίας. Ο νομοθέτης φυσικά επαγρυπνεί για τη μορφή και το περιεχόμενο της καλλιτεχνικής έκφρασης.

Ένας δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης (από τα 20 ως τα 30) περιλαμβάνει κυρίως τις μαθηματικές επιστήμες: αριθμητική, γεωμετρία, στερεομετρία, αστρονομία, αρμονική.

7. Ποια θέση είχε η φιλοσοφία στην αγωγή των φυλάκων και στην εξέλιξή τους;

Η φιλοσοφία είναι στην αγωγή των φυλάκων στην πλατωνική πολιτεία η κορωνίδα της εκπαιδευτικής πορείας. Είναι η πενταετής (από τα 30 ως τα 35) σπουδή της διαλεκτικής που οδηγεί στην ύψιστη μορφή γνώσης, δηλαδή στην αναζήτηση της ουσίας όλων των πραγμάτων και στη θέαση του Αγαθού.

8. Ποιες ήταν οι προϋποθέσεις προαγωγής των φυλάκων - έπικούρων σε φύλακες – παντελείς και ποιο έργο αναλάμβαναν οι τελευταίοι;

Η πορεία της ολοκλήρωσης του ενάρετου ανθρώπου είναι τραχεία και γεμάτη δυσκολίες. Όσοι από τους φύλακες-επίκουρους υποστούν με επιτυχία τις κρίσεις που έχουν καθοριστεί προάγονται μετά τα 50 τους έτη σε φύλακες-παντελείς, δηλαδή σε φύλακες-άρχοντες (βασιλείς). Οι ενασχολήσεις αυτής της ολιγάριθμης αρχηγείας (ελίτ) είναι εν μέρει πρακτικές (διοίκηση του κράτους) και εν μέρει θεωρητικές, δηλαδή ενασχόληση με τις επιστήμες και τη φιλοσοφία. Οι άρχοντες έχουν την ευθύνη για την εκπαίδευση της νέας γενιάς των φυλάκων, ζουν μακάρια, επειδή απολαμβάνουν τις πνευματικές ηδονές που μόνο αυτές διαρκούν, και όταν πεθάνουν τιμώνται ως ήρωες.

Οι φιλόσοφοι - βασιλείς

13. Ποια χαρακτηριστικά της αθηναϊκής δημοκρατίας αποδίδει ο Πλάτων με την αλληγορία του ακυβέρνητου σκάφους;

Για μεγάλα διαστήματα η αθηναϊκή δημοκρατία ήταν έρμαιο στα χέρια αδίστακτων δημαγωγών, που, όπως επισημαίνει ο κωμωδιογράφος, «καλόπιαναν, εθώπευαν, κολάκευαν και εξαπατούσαν τον Δήμο». Στο όνομα μιας δήθεν ισοτιμίας η ανάθεση πολλών αξιωμάτων γινόταν με κλήρωση! Για κρίσιμα θέματα δεν αποφάσιζε ο ορθός λόγος, αλλά η βοή του πλήθους και η πειθώ του ρήτορα. Η μοναδική λοιπόν κατά τον Πλάτωνα ήταν είτε να φιλοσοφήσουν οι άρχοντες είτε να αναλάβουν τα ηνία του κράτους οι φιλόσοφοι.

Σε μια δραματική αλληγορία παρουσιάζεται το σκάφος της πολιτείας να ταξιδεύει ακυβέρνητο. Ο ιδιοκτήτης που είναι μύωπας και κουφός δεν γνωρίζει τη ναυτική τέχνη. Τα μέλη του πληρώματος φιλονεικούν μεταξύ τους και κανείς δεν σκέπτεται ότι χρειάζεται ένας έμπειρος κυβερνήτης που να γνωρίζει τις θέσεις των άστρων και τις ιδιοτροπίες των ανέμων. Ο μόνος που μπορεί να οδηγήσει με ασφάλεια μέσα από την τρικυμία το “μεθυσμένο καράβι” είναι ο κυβερνήτης-φιλόσοφος. Γιατί όμως ο φιλόσοφος θεωρείται ως ο καταλληλότερος; Όλοι μας δεν πιστεύουμε πως οι άνθρωποι του πνεύματος είναι οι πιο ακατάλληλοι για την επίλυση των πρακτικών προβλημάτων; Δεν βρίσκονται, όπως θα λέγαμε, “εκτός τόπου και χρόνου” απορροφημένοι στις θεωρητικές τους αναζητήσεις; Δεν είναι αδέξιοι; Δεν είναι υπεροπτικοί; Την απάντηση στα ερωτήματα αυτά δίνει η αλληγορία του σπηλαίου.

14. Γιατί ο φιλόσοφος θεωρείται από τον Πλάτωνα ο καταλληλότερος για τη διακυβέρνηση της πολιτείας;

Οι *φιλόσοφοι-βασιλείς* (ο όρος *βασιλεύς* στον Πλάτωνα δηλώνει απλώς τον άρχοντα, όχι τον απόλυτο μονάρχη που αντλεί την εξουσία του από το κληρονομικό δικαίωμα ή από τη θέληση του Θεού) είναι προσωπικότητες που δεν διαθέτουν μόνο γνώσεις και συνθετική σκέψη, αλλά πείρα ζωής, διοικητικές ικανότητες και αδαμάντινο χαρακτήρα. Αναλαμβάνουν την εξουσία από αίσθηση καθήκοντος για να διοχετεύσουν μέσα από τη νομοθεσία τη σοφία τους και την ακεραιότητά τους. Δεν διαθέτουν ούτε προσωπική περιουσία ούτε καν οικογένεια για να είναι αδέκαστοι, ανεπηρέαστοι και ολόψυχα αφοσιωμένοι στο κοπιώδες λειτούργημά τους.

Η δικαιοσύνη

15. Ποιες αρετές «ενσαρκώνει» η ιδεώδης πολιτεία κατά τον Πλάτωνα ; (πανελλήνιες 2000)

Η ιδεώδης πολιτεία ενσαρκώνει τις τέσσερις θεμελιώδεις αρετές: είναι σοφή, επειδή οι άρχοντές της είναι σοφοί και την καθοδηγούν προς το Αγαθόν. Είναι ανδρεία, επειδή οι φύλακες επίκουροι είναι ανδρείοι και μπορούν να υπερασπιστούν αφενός την εδαφική της ακεραιότητα και αφετέρου τις αξίες που προβάλλει το εκπαιδευτικό της σύστημα. Κοσμείται από σωφροσύνη (αυτοκυριαρχία και νομιμοφροσύνη), επειδή ανάμεσα στις τρεις τάξεις βασιλεύει η αρμονία, που προκύπτει από την υποταγή της κατώτερης στις ανώτερες. Είναι τέλος η πολιτεία αυτή δίκαιη, επειδή το κάθε στοιχείο εκπληρώνει τη λειτουργία του χωρίς να παρακωλύει τη λειτουργία των άλλων, με άλλα λόγια: ο καθένας πράττει το έργο που του έχει ανατεθεί και δεν πολυπραγμονεί.

16. Ποια είναι τα μέρη της ψυχής και σε ποια σχέση βρίσκονται με τις τάξεις της πολιτείας;

Εφόσον το όλον, η μεγάλη ψυχή, είναι ισορροπημένη και δίκαιη, και ο μικρόκοσμος, δηλαδή η ατομική ψυχή (στον Πλάτωνα ο όρος *ψυχή* δηλώνει και τον χαρακτήρα, την προσωπικότητα, ακόμη και τον νου) είναι αρμονική. Το κατώτερο μέρος (κίνητρο, τάση) της, *το άλόγιστον ή επιθυμητικόν*, που επιδιώκει την εκπλήρωση των βασικών αναγκών (φαγητό, ποτό, έρωτας) και γ'αυτό το λόγο είναι φιλοχρήματο και φιλοκερδές, τιθασεύεται από το *θυμοειδές*. Και τα δύο μαζί υπακούν στο ανώτερο στοιχείο, το *λογιστικόν* που ηγεμονεύει· η αντιστοιχία ανάμεσα στα τρία μέρη της ψυχής και στις τρεις τάξεις είναι προφανής. Κάθε άνθρωπος λοιπόν είναι δίκαιος, εφόσον τα τρία στοιχεία (νους, καρδιά, επιθυμίες) που συναπαρτίζουν την προσωπικότητά του βρίσκονται σε αρμονική συμβίωση. Αν τα άλλα στοιχεία υπαρπάσουν την εξουσία του *λογιστικού*, τότε επέρχεται η σύγχυση και η καταστροφή. Την αρμονία διασφαλίζει η Δικαιοσύνη, που απονέμει στον καθένα ό,τι του ανήκει και τον τοποθετεί στη θέση που του αρμόζει.

17. Ποιος άνθρωπος θεωρείται δίκαιος;

Κάθε άνθρωπος λοιπόν είναι δίκαιος, εφόσον τα τρία στοιχεία (νους, καρδιά, επιθυμίες) που συναπαρτίζουν την προσωπικότητά του βρίσκονται σε αρμονική συμβίωση. Αν τα άλλα στοιχεία υπαρπάσουν την εξουσία του *λογιστικού*, τότε επέρχεται η σύγχυση και η καταστροφή. Την αρμονία διασφαλίζει η Δικαιοσύνη, που απονέμει στον καθένα ό,τι του ανήκει και τον τοποθετεί στη θέση που του αρμόζει.

18. Πώς ορίζει τη δικαιοσύνη ο Κέφαλος, ο Πολέμαρχος, ο Θρασύμαχος και ο Γλαύκων;

Το μείζον πρόβλημα που συζητείται στην Πολιτεία είναι η δικαιοσύνη. Στην αρχή του διαλόγου διατυπώνονται διάφορες απόψεις του τι είναι δικαιοσύνη. Ο Κέφαλος που εκπροσωπεί την παλιά γενιά νομίζει ότι δικαιοσύνη είναι η εντιμότητα στις συναλλαγές. Έτσι ο πλούσιος έχει τη δυνατότητα να είναι δίκαιος, επειδή μπορεί να εξοφλεί τα χρέη του. Ο Πολέμαρχος διισχυρίζεται ότι δικαιοσύνη είναι να αποδίδεις τα ίσα, καλό στο φίλο, κακό στον εχθρό. Παραβλέπει όμως το γεγονός ότι ο φίλος ενδέχεται να είναι άδικος και ο εχθρός δίκαιος. Ο σοφιστής Θρασύμαχος

είναι ωμός· το δίκαιο του ισχυρού καθορίζει το τι είναι δίκαιο. Ο Γλαύκων, που είναι κατά κάποιο τρόπο φερέφωνο της αριστοκρατικής ηθικής, θεωρεί τη δικαιοσύνη ως μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση που επιβάλλεται από τους πολλούς και αδύνατους για την αυτοπροστασία τους.

19. Πώς ορίζει τη δικαιοσύνη ο Σωκράτης και ποια προβλήματα δημιουργεί ο ορισμός του;

Όλοι οι ορισμοί των συνομιλητών του Σωκράτη εμπεριέχουν ένα κόκκο αλήθειας, αλλά αποδεκτός τελικά γίνεται ο ορισμός του Σωκράτη: «τό τὰ αὐτοῦ πράττειν», με άλλα λόγια : ο καθένας οφείλει να πράττει για το κοινωνικό σύνολο εκείνο «εἰς ὃ αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἶη» (433a).

Ο ορισμός αυτός μπορεί να είναι σωτήριος για μια επιχείρηση, αλλά σε μια κοινωνία ποιος, όσο σοφός και αδέκαστος κι αν είναι, και με ποια κριτήρια θα καθορίσει τι πρέπει να πράττει ο άλλος; Δεν αναιρείται η ισότητα όταν εφαρμοστεί η αρχή αυτή; Για να κατανοήσουμε τη σκέψη του Πλάτωνα θα πρέπει να την εντάξουμε σε ένα παραδοσιακό πλαίσιο προβληματισμού που συμπεριλαμβάνει ακόμη και κοσμολογικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με τον Ηράκλειτο, ούτε ο ήλιος δεν μπορεί να υπερβεί τα όρια μέσα στα οποία κινείται. Αν τυχόν και τα υπερβεί, τότε οι Ερινύες, οι βοηθοί της Δικαιοσύνης θα τον βρουν και θα τον επαναφέρουν στην τροχιά του. Ξεφεύγοντας από τα όριά του ο Ήλιος διαπράττει ὕβριν που τιμωρείται αυστηρά. Έτσι λοιπόν και ο άνθρωπος, για να μην διαπράττει αδικία, οφείλει να μην υπερβαίνει τα προσωπικά του όρια. Αν ο ίδιος δεν είναι σε θέση είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειροτέρου, του σοφοτέρου, του σωφρονεστέρου.

20. Ποια σχέση έχει η αυτογνωσία με τη δικαιοσύνη;

Δικαιοσύνη είναι ένα είδος αρμονίας των αντιμαχόμενων τάσεων της ψυχής. Η αρμονία αυτή πηγάζει από το γνῶθι σαυτὸν και τον συνακόλουθο αυτοπεριορισμό. Αν ο άνθρωπος διερευνήσει τον εαυτό του και αποδεχτεί τα όριά του, τότε η συμπεριφορά του απέναντι στους συνανθρώπους του, στην πόλη, στους θεούς, στη φύση είναι η ορθή.

21. Πώς εξηγεί ο Πλάτων την άποψή του ότι στη δικαιοσύνη εμπεριέχονται και οι τρεις άλλες αρετές;

Δικαιοσύνη είναι ένα είδος αρμονίας των αντιμαχόμενων τάσεων της ψυχής. Η αρμονία αυτή πηγάζει από το γνῶθι σαυτὸν και τον συνακόλουθο αυτοπεριορισμό. Αν ο άνθρωπος διερευνήσει τον εαυτό του και αποδεχτεί τα όριά του, τότε η συμπεριφορά του απέναντι στους συνανθρώπους του, στην πόλη, στους θεούς, στη φύση είναι η ορθή. Από την άποψη αυτή στη δικαιοσύνη εμπεριέχονται και οι άλλες τρεις αρετές, σοφία που διαβλέπει και εκτιμά το βάρος της προσωπικότητάς μας, η ανδρεία, που έχει το θάρρος να αποδεχτεί την εκτίμηση, και τέλος η σωφροσύνη που επιβάλλει τον αυτοέλεγχο.

Οι «φαύλες» πολιτείες

22. Ποιες πολιτείες χαρακτηρίζει ο Πλάτων «φαύλες»;

Ο Πλάτωνας χαρακτηρίζει την τιμοκρατική πολιτεία, την ολιγαρχία, τη δημοκρατία και την τυραννίδα φαύλες πολιτείες και εξηγεί στην Πολιτεία πως κάθε φαύλο πολίτευμα είναι απότοκο του άλλου.

23. Πώς δημιουργείται η φαύλη τιμοκρατική πολιτεία;

Η ιδεώδης πολιτεία είναι αριστοκρατική, αλλά η αριστοκρατία της δεν βασίζεται στην καταγωγή παρά στο πνεύμα. Η φθορά της έχει αίτια εσωτερικά, την ανάμειξη του χρυσού με το χάλκινο γένος. Διαστρεβλωμένο απότοκό της είναι η τιμοκρατική πολιτεία (ιστορικό πρότυπο: η Σπάρτη). Η πολιτεία αυτή είναι φιλοπόλεμη και υποχείριο της φιλαργυρίας. Έτσι ο τιμοκρατικός άνθρωπος είναι παραδομένος στο θυμοειδές στοιχείο και επιδιώκει συνεχώς τιμές, διακρίσεις, πλούτο και ηδονές.

24. Πώς προκύπτει η ολιγαρχία;

Από την τιμοκρατία προκύπτει η ολιγαρχία (πλουτοκρατία), όπου ο άμετρος πλουτισμός εκκολάπτει ένα πλήθος κηφήνων. Άλλοι από αυτούς έχουν κεντρί (οι κακούργοι) και άλλοι είναι άκεντροι (οι πτωχοί), όλοι τους όμως επιδιώκουν την ανατροπή της πολιτείας. Ο ολιγαρχικός λατρεύει το χρήμα, περιφρονεί την παιδεία, αδιαφορεί για την τιμή και την υπεράσπιση της πατρίδας του. Ως πρότυπο ο Πλάτωνας θα πρέπει να είχε υπόψη του την αποικία των Φοινίκων, την Καρχηδόνα, με τους μυωπικούς ηγεμόνες που έθεται υπεράνω των πάντων το προσωπικό τους συμφέρον.

25. Περιγράψτε το φαύλο πολίτευμα της δημοκρατίας.

Οι κηφήνες συνεχώς πληθύνονται, επειδή οι ολιγαρχικοί ευνοούν την κατασπατάληση της πατρικής περιουσίας των απόρων για να πλουτίζουν οι ίδιοι ακόμη πιο πολύ. Όταν οι κηφήνες συνειδητοποιήσουν τη δύναμή τους, ανατρέπουν την ολιγαρχία και εγκαθιστούν ένα ανάπηρο πολίτευμα, τη Δημοκρατία. Εδώ επιτρέπονται τα πάντα· ο καθένας πράττει και λέγει ό,τι θέλει και ζει όπως θέλει. Τα αξιώματα μοιράζονται με κλήρο ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι οι πολίτες είναι ίσοι. Οι δάσκαλοι φοβούνται και κολακεύουν τους μαθητές, οι γέροντες συμπεριφέρονται σαν να είναι νέοι, ακόμη και τα ζώα ωθούν έξω από το δρόμο τους ανθρώπους!

26. Πώς προκύπτει το φαύλο πολίτευμα της τυραννίδας;

Η άμετρη ελευθερία της Δημοκρατίας οδηγεί στην αναρχία. Μέσα στην πόλη δημιουργείται πόλωση. Από τη μια είναι οι άπληστοι ολιγαρχικοί και από την άλλη οι άκεντροι κηφήνες (οι πτωχοί) που έχουν ωστόσο ως προστάτες τους κηφήνες με κεντρί. Όταν λοιπόν ο κακούργος κηφήνας αναλάβει με τη βοήθεια του Δήμου την εξουσία εγκαθιστά την Τυραννίδα. Ως τύραννος πια λησμονεί τις υποσχέσεις που είχε δώσει στους πτωχούς για την αναδιανομή του πλούτου, κηρύσσει πολέμους για να αποσπά το λαό από τα προβλήματά του και καταδιώκει τους επιφανείς πολίτες. Για να προστατευτεί από τους αγανακτισμένους και ελευθερόφρονες συγκροτεί σωματοφυλακή από απελεύθερους. Ο τυραννικός άνθρωπος περιτριγυρίζεται από σμήνος ηδονών, κλέπτει, συκοφαντεί και διαπράττει κάθε είδους ανοσιούργημα.

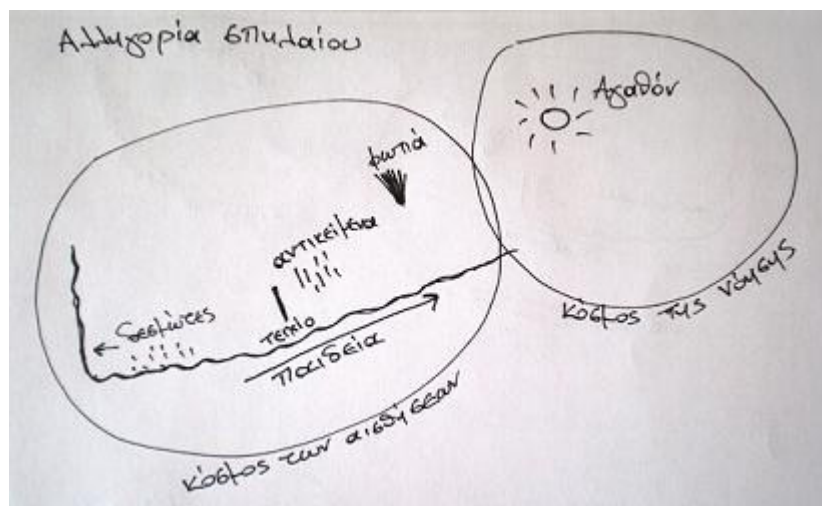
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

1. Ποιος εκφραστικός τρόπος ονομάζεται αλληγορία; β.) Ποιο είναι το θέμα της αλληγορίας του σπηλαίου;

Η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται συνεπώς για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Η αλληγορία του σπηλαίου, όπως αναπτύσσεται στην αρχή του Ζ' βιβλίου της Πολιτείας, αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση, στην υποχρέωση που έχει ο ορθώς πεπαιδευμένος, δηλαδή ο φιλόσοφος, να φωτίσει τους συνανθρώπους του, αλλά και γενικότερα στην αντίθεση ανάμεσα στον κόσμο που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και στον κόσμο της νόησης.

2. Ποια είναι τα κυριότερα σύμβολα στην αλληγορία του σπηλαίου και πώς ερμηνεύονται;

Ας φανταστούμε λοιπόν, λέει ο Σωκράτης, δεσμώτες σε μια σπηλιά, που δεν βλέπουν παρά μόνο σκιές α προβάλλονται στο βάθος στο τοίχωμα. Οι άνθρωποι αυτοί πιστεύουν ότι οι σκιές είναι η μοναδική αλήθεια. Αν τώρα ορισμένοι λυθούν από τα δεσμά τους και ανεβούν σκαλί-σκαλί προς την έξοδο, όπου λάμπει το φως του ήλιου, είναι βέβαιο ότι θα δυσανασχετήσουν από τη λάμψη που πληγώνει την όρασή τους και επιστρέφουν στο δεσμοτήριό τους. Αν ωστόσο εξαναγκαστούν να παραμείνουν στο φως, θα αρχίσουν βαθμιαία να συνηθίζουν στη λάμψη και θα μπορέσουν να ατενίσουν τον ήλιο, που συμβολίζει την ιδέα του Αγαθού, και να αναγνωρίσουν την κυριαρχία του στον κόσμο των αισθητών πραγμάτων. Από οίκτο θα θελήσουν να ελευθερώσουν τους παλιούς συντρόφους τους. Αν όμως ξαναβρεθούν μέσα στη σπηλιά, το σκοτάδι θα βλάψει την όρασή τους και θα τους εκθέσει στην καταφρόνια των άλλων, οι οποίοι ενδέχεται να επιτεθούν στους επίδοξους ελευθερωτές τους και να τους εξοντώσουν (ευανάγνωστος υπαινιγμός στην καταδική σε θάνατο του Σωκράτη). Παρά τον κίνδυνο ωστόσο, ο απελευθερωμένος δεσμώτης, ο φιλόσοφος δηλαδή, έχει την υποχρέωση να κατέλθει στη σπηλιά και να προσπαθήσει να αναμορφώσει τους δεσμώτες.

Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ, Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ

- ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ;
- ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ Ο ΔΙΚΑΙΟΣ Ή Ο ΑΔΙΚΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΥΤΥΧΕΣΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ ΖΩΗ;
- ΑΥΤΑ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ – ΚΡΑΤΟΥΣ, ΣΤΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

□ **αλληγορία** σημαίνει ότι άλλο είναι το σημαίνον και άλλο το σημαινόμενο (άλλο λέω κι άλλο εννοώ) □ είναι μια μεγάλη μεταφορά □ οι νοητές αλήθειες αισθητοποιούνται με την αλληγορία (και τον μύθο), γι' αυτό και τα χρησιμοποιεί ο Πλάτων. □ σημασιοδοτείται με τη λέξη *απεικασον*

Ενότητα 11'

Σωκράτης: Μετά ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπείκασον τοιοῦτω πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας.

ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον,

ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἷς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄρᾶν, κύκλω δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὄπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμοτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τεχνίον παρακοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Γλαῦκωνας: Ὅρῳ, ἔφη.

Σω: Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν, εἶπα, παρομοίασε τὴ δική μας ὑπαρξή, ὅσον ἀφορὰ τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀπαιδευσία, με μιὰ τέτοια κατάσταση.

Φαντάσου δηλαδὴ ἀνθρώπους σαν νὰ εἶναι σὲ ὑπόγειο οἶκημα που μοιάζει με σπηλιά, ἡ οποία ἔχει τὴν εἴσοδο ανοιχτὴ πρὸς τὸ φῶς καὶ πλατιά, ἔτσι που νὰ καλύπτει ὅλο τὸ πλάτος του σπηλαίου. Μέσα σ' αὐτὴ νὰ βρίσκονται δεμένοι με αλυσίδες ἀπὸ τὴν παιδικὴ ηλικία, στα σκέλη καὶ τὸν αὐχένα, με ἀποτέλεσμα αὐτοὶ νὰ μένουν ἀκίνητοι καὶ νὰ βλέπουν μόνον μπροστὰ καὶ ἀπὸ τὸ δέσιμο νὰ μὴν μποροῦν νὰ γυρίσουν τὸ κεφάλι κυκλικά. Ἐπίσης φῶς ἀπὸ φωτιά νὰ καίει γι' αὐτοῦς ψηλά καὶ μακριά, στα νῶτα τους, καὶ ἀνάμεσα στη φωτιά καὶ τοὺς δεσμῶτες, δρόμο που βρίσκεται ἐπάνω, καὶ δίπλα σ' αὐτὸν φαντάσου μικρὸ τοῖχο, οἰκοδομημένο ἀπέναντι, ὅπως ακριβῶς οἱ θαυματοποιοὶ τοποθετοῦν μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπετάσματα, πάνω ἀπ' τὰ οποία δείχνουν τὰ τεχνάσματά τους.

Γλ: Φαντάζομαι, εἶπε.

Σωκράτης: Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ
 τειχίον φέροντας ἀνθρώπους
 σκεύη τε παντοδαπὰ
 ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου
 καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα
 ζῶα λίθινά τε καὶ
 ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον
 εἰκὸς τοὺς μὲν
 φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν
 παραφερόντων.

Σω: Φαντάσου, λοιπόν, παράλληλα σ'
 αυτό το μικρό τοίχο ανθρώπους να
 μεταφέρουν αντικείμενα κάθε είδους, τα
 οποία βγαίνουν πάνω από το ύψος του
 μικρού τοίχου και ανδριάντες και άλλα
 ομοιώματα, κατασκευασμένα από πέτρα
 και ξύλο και κάθε λογής υλικό. ὅπως είναι
 φυσικό (βλέπεις) άλλους απ' αυτούς που
 κουβαλούν να μιλοῦν και άλλους να
 σιωποῦν.

Γλ: Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ
 δεσμώτας ἀτόπους.

Γλ: Ἀλλόκοτη, εἶπε, εἰκόνα ἀναφέρεις καὶ
 παράξενους δεσμώτες.

Σω: Ὅμοιους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ·

Σω: Ὅμοιους με μας, εἶπα ἐγώ.

Σχόλια:

Θέμα ὅλης της αλληγορίας: η παιδεία ως στροφή της ψυχής προς το φως, δηλαδή προς την
 ιδέα του αγαθού και πιο συγκεκριμένα : α. η επίδραση που ασκεί στη φύση του ανθρώπου και
 β. η υποχρέωση που ἔχουν ὅλοι οι φιλόσοφοι να φωτίζουν με την παιδεία ὅλους τους
 ανθρώπους. (αυτὰ ἐξετάζονται βέβαια πάντα στο πλαίσιο της ὀρθῆς πολιτείας, η οποία παρέχει
 την ὀρθή παιδεία)

Δομή : α. Παρομοίωση του κόσμου και των ανθρώπων με φανταστική σπηλιά και δεσμώτες και
 περιγραφή του

β. περιγραφή του φωτεινού κόσμου ἔξω ἀπὸ τη σπηλιά

γ. η δραστηριότητα των ανθρώπων στο φωτεινό κόσμο ἔξω ἀπὸ τη σπηλιά

- Τα πράγματα, κατὰ τον Πλάτωνα, χωρίζονται σε αἰσθητὰ και νοητὰ :

αισθητὰ		νοητὰ	
σκιές	αντικείμενα	μαθηματικές ἐννοιες	Ἰδέες
εἰκασία	πίστη	διάνοια	νόηση

Ἀντιστοιχίες :

Ο κόσμος του σπηλαιίου :

Σπήλαιο = ο κόσμος των αἰσθητῶν πραγμάτων (ευρύτερα και η αλλοτρίωση, η ἐκπτώση του
 ἀνθρώπου σε κάθε ἐποχή)

Δεσμώτες = οι απαίδευτοι άνθρωποι, αυτοί που νομίζουν ότι αυτά που βλέπουν είναι αληθινά

Φωτιά = ο ήλιος στον κόσμο των αισθητών

Σκιές = τα είδωλα, τα ομοιώματα των πραγματικών όντων, αυτά που οι δεσμώτες νομίζουν ότι είναι αληθινά

Δεσμά = η αμάθεια, η έκπτωση του ανθρώπου σε κάθε εποχή

Ο κόσμος έξω από το σπήλαιο :

Ο φωτεινός χώρος = ο πραγματικός κόσμος, ο νοητός, ο κόσμος των Ιδεών

Το φως του ήλιου = η πραγματική αλήθεια, η ύψιστη Ιδέα. η ιδέα του αγαθού (οντολογικά : ο ίδιος ο Θεός)

■ Η παιδεία αναγκάζει τους δεσμώτες που λύνουν τα δεσμά τους να πάρουν τον ανηφορικό δρόμο και να βγουν στον πραγματικό, στον κόσμο που γίνεται αντιληπτός με τη νόηση.

■ Ο κόσμος του σπηλαίου είναι για τον Πλάτωνα (μέσα από τα λόγια του Σωκράτη πάντα) ο ψεύτικος επίγειος κόσμος που ζούμε. Παρομοιάζεται δηλαδή ο κόσμος μας με μια υπόγεια, μισοσκοτεινή σπηλιά, όπου οι άνθρωποι αλυσοδεμένοι από την παιδική τους ηλικία βλέπουν μόνο σκιές πραγμάτων και ανθρώπων που βρίσκονται έξω, στον άλλο, τον πραγματικό κόσμο.

■ Είναι πολύ δύσκολη η ανάβαση στον έξω κόσμό' πρέπει μέσω της παιδείας ο δεσμώτης να σπάσει τα δεσμά του και να πάρει τον ανηφορικό δρόμο. Ακόμη πιο δύσκολο είναι όταν φτάσει εκεί να προσαρμοστεί (διότι τα μάτια του δεν είναι συνηθισμένα σε τόσο φως), να αντιληφθεί και πόσο μάλλον να αποδεχτεί ότι αυτά που έβλεπε μέχρι τώρα δεν ήταν παρά είδωλα, σκιές. Η πνευματική αφύπνιση δεν είναι γενικά, σε κάθε εποχή, εύκολη υπόθεση.

■ Ύφος και εφραστικά μέσα Σωκράτη : απλό, καθαρό, ζωντανές περιγραφές και εικόνες, πολλοί προσδιορισμοί, κοντά στον προφορικό λόγο, ευθύς διάλογος, β'ενικό πρόσωπο, αιθητοποιείται η εικόνα που περιγράφει.

Ενότητα 12'

Σω: Τί δέ; τόδε οὐκ εἰκός,
ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν
προειρημένων, μήτε
τοὺς ἀπαιδευτοὺς καὶ ἀληθείας ἀπίερους
ικανῶς ἂν ποτε
πόλιν ἐπιτροπεῦσαι,
μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν
διὰ τέλους,
τοὺς μὲν
ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἕνα,
οὔτε στοχαζομένους
δεῖ ἅπαντα πράττειν ἅ
ἂν πράττωσιν
ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ
ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν,

ἡγούμενοι
ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι
ἀπωκίσθαι;

Σω: Τι λοιπόν; Αυτό δεν είναι εύλογο,
εἶπα ἐγώ, καὶ ἀναγκαῖο συμπέρασμα ἀπὸ
ὅσα προελέχθησαν, ὅτι οὔτε οἱ
ἀπαιδευτοὶ, που δε γνωρίζουν τὴν
ἀλήθεια, θα μπορούσαν ποτέ να
κυβερνήσουν αποτελεσματικά μια πόλη
οὔτε ἐκεῖνοι που τους επιτρέπεται να
ἀπασχολοῦνται ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς
τοὺς με τὰ πνευματικὰ ζητήματα, οἱ μὲν
πρώτοι γιατί δεν ἔχουν ἕνα σκοπὸ στη
ζωή, για τὸν ὁποῖο καταβάλλοντας
προσπάθεια πρέπει να κάνουν ὅλα αὐτὰ
που θα μπορούσαν να κάνουν στην
ἰδιωτικὴ καὶ τὴν δημοσίᾳ ζωὴ τους, οἱ δε
δεύτεροι γιατί δεν εἶναι πρόθυμοι να
ἀσχοληθοῦν με τὰ πρακτικὰ προβλήματα,
καθὼς νομίζουν ὅτι ἔχουν ἐγκατασταθεῖ,
στις νήσους τῶν μακάρων, ἐνῶ εἶναι
ἀκόμη ζωντανοί;

Γλ: Ἀληθῆ, ἔφη.

Σω: Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ,
τῶν οἰκιστῶν
τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι
ἀφικέσθαι πρὸς τὸ
μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν
εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε
τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν
ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴ ἀναβάντες
ικανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπιν αὐτοῖς ὃ νῦν
ἐπιτρέπεται.

Γλ: Τὸ ποῖον δῆ;

Σω: Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν
καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν
καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας
μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε
καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι
εἴτε σπουδαιότεραι.

Σχόλια:

Θέμα : Η υποχρέωση των ορθά πεπαιδευμένων (των φιλοσόφων) να κυβερνήσουν τους άλλους ανθρώπους και να τους φωτίσουν με την παιδεία τους.

Δομή : Α. Οι απάιδευτοι δεν είναι κατάλληλοι να κυβερνήσουν ικανοποιητικά.

Αιτία : δεν έχουν υψηλό στόχο για τη ζωή τους και για το δημόσιο βίο.

Β. Οι πεπαιδευμένοι δεν μπορούν κι αυτοί να κυβερνήσουν ικανοποιητικά.

Αιτία : Είναι απορροφημένοι στις πνευματικές τους αναζητήσεις και δείχνουν απροθυμία για πολιτική δράση.

Γ. Κατάλληλοι να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πολιτείας είναι οι προικισμένοι με ικανότητες.

Προϋποθέσεις : πρέπει να φτάσουν στον κόσμο των ιδεών και, αφού λάβουν ικανοποιητική παιδεία, στη συνέχεια έχουν χρέος να ασχολούνται με την ενεργό πολιτική.

■ Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η καταλληλότητα των πολιτών για την διακυβέρνηση της πόλης, στο θεωρητικό πάντα κατασκεύασμα της Πολιτείας. Έτσι λοιπόν οι πολίτες χωρίζονται εδώ σε δύο κατηγορίες :

Α. απαίδευτοι : οι απάιδευτοι, αυτοί που δεν έχουν βγει από το σπήλαιο και δεν έχουν θεαθεί το Αγαθό. Είναι αληθείας άπειροι, τους λείπει το βασικό αγαθό της παιδείας και ως εκ τούτου είναι ακατάλληλοι για τη διακυβέρνηση της πόλης.

Β. πεπαιδευμένοι : αυτοί έχουν θεαθεί το Αγαθό, έχουν βγει από το σπήλαιο κ διαθέτουν το βασικό αγαθό της παιδείας. Δεν είναι όμως πρόθυμοι να κυβερνήσουν και προτιμούν να ζουν απορροφημένοι στις πνευματικές τους ενασχολήσεις.

■ Ο *εις σκοπός* είναι η θέαση της αλήθειας, η αναζήτηση της αλήθειας. Συνδέει την ιδέα του αγαθού και το κατά πόσο ένας πολίτης είναι αγαθός με την παιδεία. Αν δεν υπάρχει ο *εις σκοπός* υπάρχει αταξία, το προσωπικό συμφέρον τοποθετείται πάνω από το σύνολο. Υπάρχει κατακερματισμός του είναι, που δε φωτίζεται από το αγαθό(που είναι ο *εις σκοπός*) κι άρα οι

Γλ: Αλήθεια, είπε.

Σω: Δικό μας λοιπόν ἔργο, εἶπα ἐγώ,
εμάς των ιδρυτῶν της πόλης, είναι να
εξαναγκάσουμε τις πιο προικισμένες
φυσιογνωμίες να οδηγηθούν προς την
έρευνα αυτού το οποίο πριν είπαμε ότι
είναι το σπουδαιότερο, να γνωρίσουν το
αγαθό και να ανεβούν εκείνη την
ανηφορική οδό και, όταν ανεβαίνοντας
αρκετά αντιληφθούν, να μην τους
επιτρέψουμε αυτό που τώρα επιτρέπεται.

Γλ: Ποιο ακριβῶς;

Σω: Το να μένουν συνεχῶς, εἶπα ἐγώ,
στον ἴδιο τόπο και να μη θέλουν πάλι να
κατεβούν σε εκείνους τους δεσμώτες
οὔτε να συμμετέχουν στους κόπους και
τις τιμές εκείνων, εἴτε είναι ταπεινότερες
εἴτε είναι μεγαλύτερης σημασίας.

αποφάσεις δεν είναι οι ορθότερες, εφόσον δε σκέφτονται το σύνολο. Οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι (οι απαίδευτοι) δεν έχουν έναν υψηλό σκοπό να υπηρετήσουν, παρά το προσωπικό τους συμφέρον. Αντιθέτως ο *εις σκοπός* που έχουν οι φύλακες της πολιτείας είναι να υπηρετούν πιστά και ανιδιοτελώς την πολιτεία ολόκληρη.

■ «Το μέγιστον μάθημα» είναι το ανέβασμα της ψυχής από τον ορατό κόσμο στο νοητό, η φιλοσοφική διδασκαλία που βοηθά την ψυχή να στραφεί από τα αντικείμενα και τα φαινόμενα προς τις ιδέες και προς την έσχατη αιτία των άλλων ιδεών, την ιδέα του Αγαθού. Η δικαιοσύνη και οι άλλες αρετές γίνονται χρήσιμες και ωφέλιμες, μόνο όταν αφομοιώσουν την ιδέα αυτή του Αγαθού, γιατί το πλησίασμα του ανθρώπου προς το Αγαθό σημαίνει ότι προχωρήσαμε από το σκοτάδι στο φως. Σημαίνει ακόμα ξεκαθάρισμα της ουσίας των όντων. (Κ.Δ. Γεωργούλη, Πλάτωνος Πολιτεία, Εισαγωγή)

■ **Το αγαθόν** στην αρχαιότητα: ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο αυτόν που είναι απο τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. Αγαθόν πάντως είναι: α. Το είναι και ό,τι διατηρεί το είναι, β. Η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα, γ. ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη. Η έκφραση αυτό το αγαθόν φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. (βλ.σχόλιο σελ.120) Η Πολιτεία θεμελιώνεται πάνω στο αγαθό·αυτό εγγυάται την ύπαρξη της δικαιοσύνης και άρα την ύπαρξη της Πολιτείας. Από το κείμενο αντιλαμβανόμαστε για το *άγαθόν* : 1. ότι έχει τη μεγαλύτερη αξία (*μέγιστον μάθημα*), 2. ότι μπορεί να το προσεγγίσει ο άνθρωπος (*άφικέσθαι, ίδεῖν, ἴδωσι*) και 3. ότι η κατάκτησή του είναι δύσκολη (*ἀναβῆναι, ἀνάβασιν, ἀναβάντες*). Πάντως ήδη στην αρχαιότητα το Πλάτωνος *άγαθόν* ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και το σκοτεινό.

■ το *αγαθόν* στη νέα ελληνική έχει ποικίλες σημασιολογικές αποχρώσεις :

□ είναι καθετί που θεωρούμε ότι έχει αξία πνευματική, υλική, ηθική, καθετί που κατέχει υψίστης σημασίας θέση στην προσωπική και συλλογική μας ζωή.

□ τα αγαθά (στον πληθυντικό αριθμό) είναι τα πλούτη και τα προϊόντα που προσφέρονται προς κατανάλωση.

□ το επίθετο αγαθός σημαίνει αρχικά αυτόν που είναι γενναίος και έχει όλες τις αρετές του τέλειου πολίτη και ανθρώπου (*καλός καγαθός*). Σήμερα βέβαια θεωρούμε ως αγαθό αυτόν που τον χαρακτηρίζει η πραότητα, η καλοσύνη, η αθωότητα, αυτόν που είναι ενάρτεος, ενώ η 'αθωότητα' κατέληξε να σημαίνει αφέλεια και ο 'αγαθός' κατέληξε να σημαίνει πολλές φορές τον απονήρευτο, τον 'αγαθιάρη'.

■ **Παιδείαν**: αρχικά η λέξη σημαίνει αυτό που πρέπει να μάθει το παιδί. Ήδη όμως από τον 5ο αιώνα ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια, που είναι προνόμιο μόνο του ανθρώπου- γι'αυτόν το λόγο άλλωστε αποδίδεται στα λατινικά ως *humanitas*. Βαση της παιδείας για τον Πλάτωνα είναι η μουσική(λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής ευαισθησίας) και η γυμναστική (βλ.σχόλιο σελ.119). Παιδεία τώρα, όσον αφορά το κείμενο, είναι η στροφή της ψυχής προς την ιδέα του αγαθού, η δύσκολη διαδικασία της μετάβασης από το σκοτάδι της άγνοιας προς την ιδέα του αγαθού, προς τη θέαση της αλήθειας, την τελείωση του ανθρώπου. Είναι στην εικόνα του σπηλαιού η ανηφορική οδός που οδηγεί τις βέλτιστες φύσεις, που έχουν σπάσει τα δεσμά της αμάθειας, προς τον εξωτερικό κόσμο, τον πραγματικό.

■ Ούτε μόνη της η φύση, ούτε η παιδεία μόνη της μπορεί να καταφέρει τίποτε. Ο συνδυασμός τους όμως, που τον έχει ο φιλόσοφος, μπορεί να φέρει το σωστό αποτέλεσμα. Γι' αυτό ο φιλόσοφος, που έχει βγει από το σπήλαιο και έχει θεαθεί την αλήθεια, πρέπει να ανακατευτεί ενεργά με την πολιτική ζωή και να αναλάβει αξιώματα. Εφόσον έχει φωτιστεί η ψυχή του από το πραγματικό φως του ύψιστου Αγαθού θα αποφεύγει τα λάθη και θα κυβερνά ορθά.

■ Δημόκριτος : « η φύσις και η διδαχή παραπλήσιον ἐστί και γαρ η διδαχή μεταρυσμεί τον άνθρωπο και μεταρυσμούσα φυσιοποιεί» (μεταρυσμεί= αλλάζει ρυθμό)
Ηράκλειτος : « Δεί ἔπεσθαι τό ξυνόν» = Πρέπει να ακολουθούμε τα κοινά
Στην αρχαία ελληνική σκέψη βλέπουμε ότι επικρατεί το σύνολο πάνω από το άτομο, το συνολικό συμφέρον πάνω από το ατομικό.

Ενότητα 13'

Γλ: Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς,
καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν
,δυνατὸν αὐτοῖς ὄν
ἄμεινον;

Σω: Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγὼ, πάλιν, ὦ φίλε,
ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει,
ὅπως ἔν τι γένος
ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει,
ἀλλ' ἐν ὄλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται
ἐγγενέσθαι, συναρμόττων
τούς πολίτας πειθοῖ τε
καὶ ἀνάγκη, ποιῶν
μεταδιδόναι ἀλλήλοις
τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν
δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν
καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιοῦτους ἄνδρας
ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ
τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα
καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν
σύνδεσμον τῆς πόλεως.

Γλ: Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμεν γάρ.

Σω: Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ὦ Γλαύκων,
ὅτι οὐδ' ἀδικήσομεν
τούς παρ' ἡμῖν φιλοσόφους γιγνομένους,
ἀλλὰ
δίκαια πρὸς αὐτούς ἐροῦμεν,
προσαναγκάζοντες τῶν ἄλλων
ἐπιμελεῖσθαί τε καὶ φυλάττειν.

Γλ: Μα πῶς, εἶπε, θα ἀδικήσουμε αὐτούς
και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα,
ενώ είναι δυνατόν σ' αὐτούς να ζουν
καλύτερα;

Σω: Ξέχασες, πάλι, φίλε, εἶπα ἐγὼ,
ὅτι ο νόμος δεν ενδιαφέρεται γι' αὐτό,
πῶς δηλαδή μία μόνο κοινωνική ομάδα
στην πόλη υπερβολικά θα ευημερήσει,
ἀλλὰ μεθοδεύει ὥστε να επιτευχθεῖ αὐτό
σε ολόκληρη την πόλη, αναμορφώνοντας
τους πολίτες με πειθῶ και με
εξαναγκασμό, δημιουργώντας τις
συνθήκες ὥστε ο ἕνας να μεταδίδει στον
ἄλλο το ὠφέλιμο, το οποίο ο καθένας θα
μπορούσε να προσφέρει στην κοινωνία
και ο ἴδιος διαπλάθοντας τέτοιους ἄνδρες
στην πόλη, ὄχι για να τους αφήνει να
βαδίζει ο καθένας ὅπου θέλει, ἀλλὰ για να
κάνει πλήρη χρήση ο ἴδιος σ' αὐτούς των
δεσμών που ενώνουν την πόλη.

Γλ: Αλήθεια, εἶπε. Πραγματικά ξέχασα.

Σω: Σκέψου λοιπὸν εἶπα, Γλαύκωνα,
ὅτι σε καμιά περίπτωση δε θα
ἀδικήσουμε τους φιλοσόφους που
υπάρχουν στην πόλη μας, ἀλλὰ ὅτι θα
μιλήσουμε δίκαια (λογικά) σ' αὐτούς,
ὅταν τους αναγκάσουμε να
φροντίζουν και να προστατεύουν τους
ἄλλους.

Σχόλια:

Θέμα : ο ηθικός εξαναγκασμός των φιλοσόφων από το νόμο για την ανάληψη της πολιτικής εξουσίας και καθηκόντων.

Δομή : Α. Διατύπωση αντίθεσης Γλαύκωνα : είναι άδικος ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων σε υποβάθμιση του βίου τους.

Β. Αναίρεση αντίθεσης από Σωκράτη :

1. θέση : ο νόμος ενδιαφέρεται για την ευδαιμονία του συνόλου

2. Επιχειρήματα : ο νόμος

α. συγκροτεί τους πολίτες σε αρμονικό σύνολο

β. τους κάνει να συνεισφέρουν όλοι στο κοινό καλό

γ. δημιουργεί ο ίδιος πολίτες με σκοπό να τους χρησιμοποιεί για τη συνοχή της πόλης

3. Συμπέρασμα : Δε θα αδικούνται οι φιλόσοφοι, όταν εξαναγκάζονται να κυβερνούν.

■ Εύλογη η απορία (στην πραγματικότητα η θέση) του Γλαύκωνα : **αφού οι φιλόσοφοι έχουν βγει από τη σπηλιά και ζουν μακάριοι με τις θεωρητικές τους αναζητήσεις, γιατί πρέπει να τους αναγκάσουμε να υποβαθμίσουν τη ζωή τους και να κατέβουν πάλι στο σπήλαιο, να αναλάβουν πολιτική δράση;** Ο Γλαύκων βλέπει τους πολίτες ως άτομα και το δίκαιο και το άδικο απολύτως ανεξάρτητα από οποιαδήποτε σκοπιμότητα.

Ο Σωκράτης θα προσπαθήσει να αποδείξει στο Γλαύκωνα ότι είναι δίκαιη η αξίωση, αφού θα συντείνει στην ευδαιμονία του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και το σύνολο προηγείται του τόμου (δες σχόλιο από προηγούμενη ενότητα). Για να ενισχύσει μάλιστα αυτή τη θέση αναφέρει τους τρόπους με τους οποίους το πετυχαίνει αυτό ο νόμος (α. συγκροτεί τους πολίτες σε αρμονικό σύνολο ,β. τους κάνει να συνεισφέρουν όλοι στο κοινό καλό

γ. δημιουργεί ο ίδιος πολίτες με σκοπό να τους χρησιμοποιεί για τη συνοχή της πόλης.) Ο Σωκράτης βλέπει το δίκαιο και το άδικο από τη σκοπιά του

καλού του συνόλου και από το πρίσμα της σκοπιμότητας.

■ Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Σωκράτης δεν είναι ακαταμάχητο και πειστικό, γιατί δεν απορρέει με λογική αναγκαιότητα. Ο συλλογισμός του είναι ο εξής :

Π1 Ό,τι εξυπηρετεί το καλό του συνόλου είναι δίκαιο.

Π2 Ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων εξυπηρετεί το καλό του συνόλου.

Συμπέρασμα : Ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων είναι δίκαιος.

Η πρώτη προκειμένη είναι ψευδής (η ιστορία διδάσκει ότι πολλές φορές για το συμφέρον του συνόλου διαπράττονται κατάφωρες αδικίες και βαρύτατα εγκλήματα) κι έτσι το συμπέρασμα δεν ευσταθεί, αφού δεν απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκειμένες.

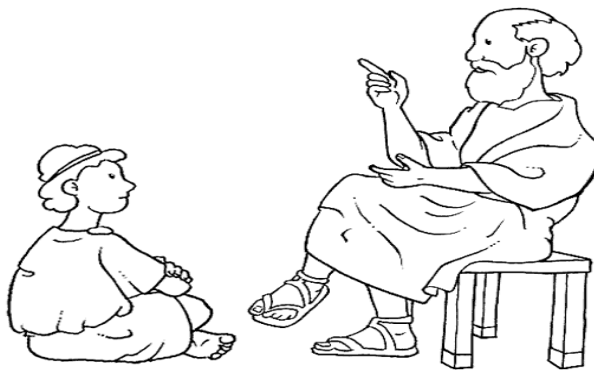
■ Το αδύνατο σημείο αυτού του συλλογισμού (που είναι καθαρή αντίφαση) το παρατήρησε πρώτος ο Αριστοτέλης (Πολιτικά 1264b) γράφοντας ότι : ενώ ο Σωκράτης αφαιρεί από τους φύλακες την ευδαιμονία, ισχυρίζεται ότι ο νομοθέτης οφείλει να κάνει ευτυχισμένη όλη την πόλη, πράγμα αδύνατο, αφού κάποιοι (λίγοι ή πολλοί) δεν θα είναι ευτυχισμένοι.

Ο νόμος, που στο κείμενο αυτό προσωποποιείται (νόμω ού τοῦτο μέλει – μηχανᾶται - συναρμόττων - ποιῶν--ἐμποιῶν - οὐχ ἴνα ἀφιῆ - ἀλλ' ἴνα καταχρῆται), χρησιμοποιεί δυο μέσα: την πειθώ και τον εξαναγκασμό. Πέρα από το ότι προσπαθεί να πείσει πως είναι σωστό αυτό που επιβάλλει, εξαναγκάζει τους φιλοσόφους να εγκαταλείψουν και να στερηθούν την ευδαιμονία τους, ενώ δεν επιτρέπει στους πολίτες να ενεργούν εκδηλώνοντας ελεύθερα τη

βούλησή τους οι ενέργειές τους πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της συνολικής λειτουργίας του κράτους.(« οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὄπη ἕκαστος βούλεται»). Όλα αυτά βέβαια στο βωμό του κοινού καλού. («ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.».)

■ Για την ευδαιμονία του πολίτη σε συνάρτηση με την ευδαιμονία του συνόλου έχουν γράψει και άλλοι Έλληνες συγγραφείς :

Θουκυδίδης : « Εγώ τουλάχιστον πιστεύω, ότι η πόλις, η οποία ακμάζει ως σύνολον, ωφελεί περισσότερο τους ιδιώτας, παρά εάν, ενώ καθείς από τους πολίτας ευτυχῆ, εκείνη ως σύνολον αποτυγχάνη. Διότι ο άνθρωπος που ευδοκιμεί εις τας ιδιωτικὰς του υποθέσεις, εάν η πατρίδα αυτού καταστραφῆ, χάνεται κι αυτός μαζί της, ενώ είναι πολύ πιθανόν ότι θα σωθῆ, εάν κακοτύχη μὲν ο ἴδιος, η πατρίς του ὅμως ευτυχῆ.» (μετάφραση Ελευθ. Βενιζέλου)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ

1. Πώς συνδέεται το θέμα του μύθου με τα προβλήματα που εξετάζονται στην Πολιτεία;

Η Πολιτεία τελειώνει με μια αισιόδοξη διδαχή· η ψυχή είναι αθάνατη. Ο δίκαιος επιβραβεύεται και σε αυτόν τον κόσμο, αλλά και μετά θάνατον. Αντιθέτως οι άδικοι, οι τύραννοι, οι κακούργοι τιμωρούνται σκληρά. Απόδειξη η μαρτυρία του Ηρός του Αρμενίου, την οποία εκθέτει ο Σωκράτης χωρίς ωστόσο να διασαφηνίζει αν την άκουσε από τον Ήρα τον ίδιο ή από κάποιους άλλους.

2. Ποιος ήταν ο Ηρ ο Αρμένιος και πώς μπόρεσε να αφηγηθεί όσα συμβαίνουν στον άλλο κόσμο;

Ο Ηρ, ο γιος του Αρμενίου από την Παμφυλία, ένας γενναίος πολεμιστής, σκοτώθηκε στη μάχη. Για δέκα μέρες παρέμεινε στο πεδίο της μάχης, ανάμεσα στα πτώματα των άλλων πολεμιστών, που είχαν αρχίσει να αποσυντίθενται. Τη δωδέκατη ημέρα όταν τον είχαν μεταφέρει σπίτι του και τον είχαν τοποθετήσει πάνω στη νεκρική πυρά, ο ήρωας ξαναγύρισε στη ζωή και άρχισε να διηγείται όσα είχε δει και είχε ακούσει η ψυχή του στον άλλο κόσμο. Η ψυχή του Ηρός, που είχε φύγει από το σώμα, πορεύτηκε μαζί με άλλες ψυχές *εις τόπον τινά δαιμόνιον* όπου υπήρχαν δύο χάσματα πάνω στη γη, το ένα δίπλα στο άλλο, και άλλα δυο αντίκρυ στον ουρανό. Ανάμεσά

τους κάθονταν δικαστές και, αφού δικάζαν, πρόσταζαν τους δίκαιους να προχωρήσουν δεξιά και επάνω μέσα από τον ουρανό και τους άδικους αριστερά και κάτω. Όταν ο Ήρ παρουσιάστηκε του είπαν να ακούει και να βλέπει προσεκτικά ό,τι διαδραματιζόταν εκεί για να τα ανακοινώσει αργότερα στους ζωντανούς.

3. Να περιγράψετε την εικόνα που αντίκρισε ο Ήρ ο Αρμένιος στον άλλο κόσμο, μέχρι και την παραμονή τους στον Λειμώνα. Πώς διαχωρίζονται οι ψυχές από τους δικαστές τους και ποια πορεία ακολουθούν;

Η ψυχή του Ηρός, που είχε φύγει από το σώμα, πορεύτηκε μαζί με άλλες ψυχές *είς τόπον τινά δαιμόνιον* όπου υπήρχαν δύο χάσματα πάνω στη γη, το ένα δίπλα στο άλλο, και άλλα δυο αντίκρυ στον ουρανό. Ανάμεσά τους κάθονταν δικαστές και, αφού δικάζαν, πρόσταζαν τους δίκαιους να προχωρήσουν δεξιά και επάνω μέσα από τον ουρανό και τους άδικους αριστερά και κάτω. Όταν ο Ήρ παρουσιάστηκε του είπαν να ακούει και να βλέπει προσεκτικά ό,τι διαδραματιζόταν εκεί για να τα ανακοινώσει αργότερα στους ζωντανούς. Έβλεπε ο Ήρ στον κάτω κόσμο τις ψυχές που είχαν δικαστεί να προχωρούν προς τα δύο χάσματα και άλλες να βγαίνουν από τα άλλα δύο. Όσες ανέβαιναν από το χάσμα της γης ήταν κατασκοπισμένες και διψασμένες, όσες κατέβαιναν από τον ουρανό ήταν καθαρές. Πήγαιναν λοιπόν οι ψυχές προς τον Λειμώνα και κατασκηνώναν σαν να ήταν σε πανηγύρι. Όσες έρχονταν από τη γη έκλαιγαν και οδύρονταν για όσα είχαν πάθει κατά την υποχθόνια πορεία τους που κρατούσε έτη χίλια. Όσες έρχονταν από τον ουρανό και τι δεν είχαν να πουν από θαύματα και απολαύσεις!

4. Πώς και για πόσο χρόνο τιμωρούνται οι ψυχές στον Άδη;

Οι ψυχές που είχαν διαπράξει αδικήματα (προδοσίες, κακουργήματα) είχαν πληρώσει για όλα δεκαπλάσιες ποινές. Δεκαπλάσιες ήταν και οι ανταμοιβές για όσες είχαν κάνει το καλό. Ακόμη βαρύτερες ήταν οι τιμωρίες για όσους είχαν ασεβήσει προς τους γονείς ή τους θεούς ή για όσους είχαν σκοτώσει άνθρωπο με το ίδιο τους το χέρι. Τον Αρδιαίο, τον τύραννο της Παμφυλίας, που διέπραξε στη ζωή του μεγάλα και πολλά κακουργήματα, οι τιμωροί του άλλου κόσμου τον έδεσαν χειροπόδαρα και τον τραβούσαν πάνω στα αγκάθια των ασπαλάθων. Ύστερα μαζί με άλλους όμοιούς του τον πέταξαν μέσα στον Τάρταρο.

5. Να περιγράψετε το χώρο στον οποίο βρισκόταν η άτρακτος της Ανάγκης και όσα διαδραματιζόνταν εκεί.

Επτά ημέρες παρέμειναν οι ψυχές στον Λειμώνα κι ύστερα πορεύτηκαν σε έναν τόπο όπου έβλεπαν ένα φως σαν το ουράνιο τόξο άλλα πολύ λαμπρότερο και καθαρότερο. Το φως αυτό σαν κίονας ευθύ ήταν τεταμένο *διά παντός τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς*, δηλαδή βρισκόταν στο κέντρο του σύμπαντος. Και το φως ήταν ο σύνδεσμος του ουρανού που συγκροτούσε την ουράνια περιφορά. Από τις άκρες των δεσμών του, που ήταν τεντωμένες από τον ουρανό, κρεμόταν ο άτρακτος (νεοελλ. η άτρακτος, το αδράχτι) της Ανάγκης, ο οποίος ρυθμίζει όλες τις περιστροφές. Ο σφόνδυλος του ατράκτου ήταν κοίλος και περιείχε άλλους επτά σφονδύλους (ο εξώτατος ήταν το ουράνιο στερέωμα και οι άλλοι επτά ήταν οι σφαίρες των πλανητών). Στους κύκλους που σχημάτιζαν τα επάνω χείλη των σφονδύλων ήταν καθισμένες και περιστρέφονταν Σειρήνες, μια πάνω σε κάθε κύκλο. Κάθε Σειρήνα εξέπεμπε τον ήχο μιας και μοναδικής νότας. Και οι οκτώ αυτές φωνές παρήγαγαν μια αρμονία (: τη μουσική των ουράνιων σφαιρών). Την

κυκλική κίνηση των σφονδύλων πάνω στα γόνατα της Ανάγκης παρακολουθούσαν καθισμένες σε θρόνους οι τρεις Μοίρες, οι κόρες της Ανάγκης (Λάχεσις, Κλωθώ και Άτροπος).

Φθάνοντας λοιπόν εκεί οι ψυχές ήταν αναγκασμένες να διαλέξουν το είδος της ζωής που θα ήθελαν να ζήσουν κατά την επόμενη ενσάρκωσή τους. Ένας εξαγγελος της Λάχεσις τοποθέτησε μπροστά τους πολλά υποδείγματα ζωής και ανεβαίνοντας σε ένα βήμα υψηλό απήγγειλε τον Λόγο της Μοίρας που καλούσε τις ψυχές να τραβήξουν τον κλήρο τους.

6. Με ποιο κριτήριο επιλέγουν οι ψυχές τη ζωή που επιθυμούν να ζήσουν με τη νέα τους ενσάρκωση;

Ο καθένας έπρεπε, ανάλογα με τη σειρά που προσδιόριζε ο κλήρος, να επιλέξει ένα ορισμένο είδος ζωής. Οι αφιλοσόφητες ψυχές έσπευδαν να επιλέξουν βίους ένδοξους χωρίς να υπολογίσουν πόση δυστυχία κρύβουν μέσα τους τα αξιώματα και τα μεγαλεία. Όσες όμως ψυχές είχαν δοκιμαστεί σκληρά στην προηγούμενη ζωή τους, τώρα πρόσεχαν να μην απατηθούν από τη δολερή λάμψη. Έτσι η ψυχή του τρισένδοξου και πολυταξιδεμένου Οδυσσέα επέλεξε την ήσυχη ζωή ενός άσημου ανθρώπου. Όποια εκλογή πάντως έκανε η κάθε ψυχή παρέμενε αμετάκλητη.

7. Πού οδηγούνταν οι ψυχές μετά την εκλογή της επόμενης ζωής;

Ύστερα από την επιλογή της επόμενης ζωής οι ψυχές οδηγήθηκαν μέσα από το κατάξερο πεδίο της λήθης στον Αμέλητα ποταμό. Όποιος έπινε από το νερό εκείνο ξεχνούσε όλα όσα είχε ζήσει στην προηγούμενη ζωή του. Τα μεσάνυχτα μέσα στη βοή του σεισμού και της βροντής ξάφνου οι ψυχές άρχισαν να αναπηδούν προς τα πάνω για να ξαναγεννηθούν μέσα στα νέα τους σώματα. Τον ίδιο τον Ήρα δεν τον άφησαν να πει το νερό της λησμονιάς. Πώς ξαναβρέθηκε μέσα στο σώμα του δεν μπορούσε να το πει, αλλά ξάφνου άνοιξε τα μάτια του και είδε ότι βρισκόταν πάνω στη νεκρική πυρά.

8. Από πού αντλεί στοιχεία ο Πλάτων, για να γράψει το μύθο του Ηρός και για ποιους το έργο του αποτέλεσε πρότυπο;

Ο μύθος του Ηρός είναι βέβαια επίνοια του Πλάτωνα, αλλά ο φιλόσοφος λεχει αντλήσει στοιχεία από κάποια προφορική παράδοση, από τη λαϊκή πίστη, από τις θεωρίες των ορφικών και των πυθαγορείων για την μετεμψύχωση και από τις τελετουργίες των Ελευσινίων μυστηρίων. Σύγχρονοι ερευνητές έχουν επισημάνει στον εσχατολογικό αυτό μύθο και επιδράσεις από τον Ζωροαστρισμό, την Ινδική φιλοσοφία και τον ασιατικό σαμανισμό.

9. Ποιες από τις δοξασίες που περιέχονται στο μύθο επιβιώνουν σήμερα;

Ο μύθος του Ηρός φαίνεται ότι στάθηκε ένα από τα πρότυπα και των Καταβάσεων (λογοτεχνικών έργων με θέμα το ταξίδι στον κάτω κόσμο) και του Κικέρωνα στο *Ενύπνιον τοῦ Σκιπίωνος* και των χριστιανικών Αποκαλύψεων (*Αποκάλυψις Ιωάννου, Αποκάλυψις Πέτρου*).

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ

□ εσχατολογικός μύθος, επίνοια του Πλάτωνα

→ το περιεχόμενό του έχει σχέση με το δυϊσμό του κόσμου, με την αμοιβή των δίκαιων και την τιμωρία των κακών στην άλλη ζωή ως προς τη μετενσάρκωση

Ενότητα 14'

Ἔφη γὰρ δὴ παραγενέσθαι
ἐρωτώμενῳ ἑτέρῳ ὑπὸ ἑτέρου
ὅπου εἶη Ἄρδιαῖος ὁ μέγας. ὁ
δὲ Ἄρδιαῖος οὗτος τῆς Παμφυλίας ἔν τινι
πόλει τύραννος ἐγεγόνει, ἤδη χιλιοστὸν
ἔτος εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον,
γέροντά τε πατέρα ἀποκτείνας καὶ
πρεσβύτερον ἀδελφόν, καὶ ἄλλα δὴ
πολλὰ τε καὶ ἀνόσια
εἰργασμένος, ὡς ἐλέγετο.
ἔφη οὖν τὸν ἐρωτώμενον
εἰπεῖν, «Οὐχ ἤκει»,
φάναι, «οὐδ' ἂν ἤξει δεῦρο.
ἐθεασάμεθα γὰρ οὖν δὴ
καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεαμάτων· ἐπειδὴ
ἐγγὺς τοῦ στομίου ἦμεν
μέλλοντες ἀνιέναι καὶ τᾶλλα πάντα
πεπονθότες, ἐκεῖνόν τε κατείδομεν
ἐξαίφνης καὶ ἄλλους —σχεδὸν τι αὐτῶν
τοὺς πλείστους τυράννους·
ἦσαν δὲ καὶ ἰδιῶταί τινες
τῶν μεγάλα ἡμαρτηκότων—
οὓς οἰομένους ἤδη
ἀναβήσασθαι οὐκ ἐδέχετο τὸ στόμιον,
ἀλλ' ἐμυκᾶτο ὅποτε τις τῶν οὕτως
ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν ἢ μὴ
ικανῶς δεδωκῶς δίκην ἐπιχειροῖ ἀνιέναι.
ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες, ἔφη, ἄγριοι,
διάπυροι ἰδεῖν,
παρεστῶτες καὶ
καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν
διαλαβόντες ἤγον,
τὸν δὲ Ἄρδιαῖον καὶ ἄλλους
συμποδίσαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ
κεφαλὴν, καταβαλόντες καὶ
ἐκδείραντες, εἴλκον παρὰ τὴν ὁδὸν
ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων
κνάμπτοντες, καὶ
τοῖς ἀεὶ παριοῦσι σημαίνοντες
ᾧ ἕνεκά τε καὶ ὅτι
εἰς τὸν Τάρταρον ἐμπεσοῦμενοι
ἄγοντο».

Ἰσχυριζόταν μάλιστα ὅτι ἦταν παρῶν
ὅταν κάποιος ρωτιόταν ἀπὸ κάποιον ἄλλο
για το ποῦ βρισκόταν ὁ μέγας Ἀρδιαῖος. Ὁ
Ἀρδιαῖος αὐτὸς εἶχε διατελέσει τύραννος
σε κάποια πόλη τῆς Παμφυλίας, χίλια
χρόνια πρὶν ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή, ἀφού
σκότωσε τὸ γέροντα πατέρα του καὶ τὸ
μεγαλύτερο ἀδελφὸ του καὶ ἀφού,
βεβαίως, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἀνόσια εἶχε
διαπράξει, ὅπως οἱ φήμες ἀνέφεραν.
Ἐλεγε, λοιπὸν, ὅτι ὁ ἐρωτώμενος
ἀπάντησε πως δὲν εἶχε ἐλθεῖ καὶ ὅτι
ισχυριζόταν πως δὲν υπήρχε περίπτωση
να ἐλθεῖ ἐκεῖ. Παρακολουθήσαμε, βέβαια,
καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ φρικτὰ θεάματα. ὅταν
βρισκόμασταν κοντὰ στο στόμιο,
σκοπεύοντας ν' ἀνεβούμε καὶ ὅλα τ' ἄλλα
εἶχαμε υποστεί, ἐκεῖνον ἀντικρίσαμε
ξαφνικὰ καὶ ἄλλους, ἀπὸ τοὺς οἰομένους
σχεδὸν οἱ περισσότεροι ἦταν τύραννοι.
υπῆρχαν βέβαια καὶ κάποιοι ἀπλοὶ πολῖτες
ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶχαν διαπράξει σοβαρὰ
εγκλήματα. αὐτοὺς, ὅταν πλέον νόμιζαν
ὅτι θὰ βγουν, δε δεχόταν τὸ στόμιο,
ἀλλὰ μούγκριζε, διεφθαρμένους ἢ
κάποιος ποῦ δὲν εἶχε πληρώσει ἀρκετὰ
ἐπιχειροῦσε νὰ ἀνέβει.
Τότε, λοιπὸν, εἶπε, ἄνδρες ἄγριοι,
κατακόκκινοι στὴν ὄψη, οἱ οἰοῖται
στεκόντουσαν δίπλα στο στόμιο καὶ
ἀντιλαμβάνονταν τὸ θόρυβο, ἄλλους,
ἀφού τοὺς ἄρπαζαν, τοὺς ἀπομάκρυναν,
τὸν Ἀρδιαῖο καὶ ἄλλους,
ἀφού τοὺς ἐδεσαν μαζὶ χεῖρια, πόδια καὶ
κεφάλι, ρίχνοντάς τοὺς κάτω καὶ
μαστιγώνοντας τοὺς, τοὺς ἔσερναν δίπλα
καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο, ξεσκίζοντας τοὺς
πάνω στα ἀγκάθια τῶν ἀσπαλάθων καὶ
λέγοντας σ' αὐτοὺς ποῦ κάθε φορὰ
περνοῦσαν γιὰ ποῖο λόγο καὶ ὅτι τοὺς
πήγαιναν γιὰ νὰ τοὺς ρίξουν στὸν
Τάρταρο.

Σχόλια:

Θέμα : η σκληρή τιμωρία στην άλλη ζωή του Αρδιαίου του τύραννου για τα βαριά εγκλήματα που είχε διαπράξει στην επίγεια ζωή του.

Δομή : α. τα εγκλήματα του Αρδιαίου

β. ο Αρδιαίος και οι άλλοι εγκληματίες στο στόμιο του Άδη

γ. τα φρικτά βασανιστήρια

δ. παραδειγματισμός των περαστικών

□ η αφήγηση για την τιμωρία του Αρδιαίου έρχεται σαν απάντηση στο μύθο για το δαχτυλίδι του Γύγη, που δίνεται στην αρχή της Πολιτείας. Εκτός από την ανθρώπινη υπάρχει και η θεία δικαιοσύνη μαθαίνουμε εδώ, ώστε, αν κάποιος ξεφεύγει από τον ανθρώπινο νόμο, (όπως ο Γύγης με το μαγικό δαχτυλίδι) δεν μπορεί να ξεφύγει από τον θεϊκό και την τιμωρία στην άλλη ζωή (όπως μαθαίνουμε στο μύθο του Ηρόκ). Έτσι, με την αφήγηση του Ήρα και ειδικά με το παράδειγμα του Αρδιαίου, καταρρέει η θεωρία του Γλαύκωνα. (ότι και οι δίκαιοι θα διέπρατταν αδικίες, αν δεν υπήρχε ο φόβος για την ποινή του νόμου)

□είναι πειστικό το επιχείρημα με την αφήγηση του Ηρόκ για την τιμωρία του Αρδιαίου, ώστε να ανασκευάσει το επιχείρημα του Γλαύκωνα; Δεν είναι βέβαιη η απάντηση, ειδικά αν σκεφτούμε ότι και πάλι ο δίκαιος ενεργεί σύμφωνα με το νόμο που του επιβάλλεται και με την απειλή της μελλοντικής τιμωρίας κι όχι με τη βούλησή του' ίσως αν μπορούσε να μη γίνει αντιληπτός και από τον θείο νόμο, να διέπρατταν αδικίες.

□Ο Πλάτωνας βλέπει την άλλη ζωή με τα ακόλουθα βασικά γνωρίσματα :

■ Οι ψυχές των νεκρών λειτουργούν σαν τους ζωντανούς, αφού μιλάνε μεταξύ τους, αναγνωρίζουν η μία την άλλη, ζητούν πληροφορίες, είναι καθαρές ή γεμάτες ακαθαρσία και σκόνη, θρηνούν, δακρύζουν, δοκιμάζουν ευχαρίστηση κτλ., όμως πίνουν το νερό της λησμονιάς και ξεχνάνε την επίγεια ζωή τους.

■ Οι ψυχές δικάζονται από κάποιους δικαστές για τις πράξεις που έχουν κάνει στην επίγεια ζωή τους.

■ Όσοι ήταν δίκαιοι ανταμείβονται, όσοι διέπραξαν αδικίες και εγκλήματα τιμωρούνται σκληρά.

■ Οι άδικοι θρηνούν για τις τιμωρίες που τους επιβάλλονται.

Το στοιχείο που προβάλλεται στη πλατωνική εικόνα του Άδη είναι η αμοιβή των δικαίων και η τιμωρία των αδικών.

Κοντά στην πλατωνική αντίληψη είναι και η χριστιανική :

■ Οι άυλες ψυχές παρουσιάζονται να μιλάνε, να διψάνε και γενικά να υποφέρουν από τις τιμωρίες ή να απολαμβάνουν τις αμοιβές τους.

■ Οι ψυχές θα δικαστούν στη μέλλουσα κρίση από τον Θεό και θα απολαμβάνουν αντίστοιχα είτε τα αγαθά του Παραδείσου, είτε τις τιμωρίες για τις αμαρτωλές τους πράξεις στη Κόλαση.

Κι εδώ κυρίαρχο στοιχείο είναι αυτό της κρίσης και η αμοιβή των δικαίων και η τιμωρία των αδικών.

Στον Όμηρο (στη «Νέκυια», στο ν της Οδύσσειας), αλλά και σε άλλους συγγραφείς που απηχούν τις αντιλήψεις των ηρωικών και των κλασικών χρόνων, η εικόνα του Κάτω Κόσμου παρουσιάζει ομοιότητες αλλά και διαφορές με εκείνη του Πλάτωνα:

■ Οι ψυχές πετάνε σαν όνειρο και τριγυρίζουν σαν σκιές· πίνουν αίμα και αποκτούν τη δυνατότητα να σκέφτονται, να μιλάνε, να αισθάνονται, να αναγνωρίζουν τους ζωντανούς, να θυμούνται τον επάνω κόσμο και να ζητάν πληροφορίες για τους δικούς τους.

■ Οι ψυχές δικάζονται από τρεις δικαστές (από το Μίνωα, το Ραδάμανθυ και τον Αιακό), αλλά δεν τονίζεται ιδιαίτερα το στοιχείο των αμοιβών και των ποινών (έξω από κάποια παραδείγματα όπως του Τάνταλου, του Σίσυφου κ.ά.).

■ Όλες οι ψυχές θρηνούν που έχουν φύγει από τον Επάνω Κόσμο, λαχταράνε τις χαρές της επίγειας ζωής και μισούν το σκοτάδι του Άδη.

Κυρίαρχο στοιχείο εδώ είναι η αγάπη και η νοσταλγία για την επίγεια ζωή.

Τέλος, στα νεοελληνικά δημοτικά τραγούδια (μοιρολόγια, τραγούδια του Κάτω Κόσμου και του Χάρου κ.ά.) η εικόνα μοιάζει πολύ με εκείνη του Ομήρου και γενικά των λαϊκών αντιλήψεων της αρχαιότητας αφού οι ζωντανοί «φαντάζονται τον θάνατον ως ουδέν άλλο ή σκιώδη ανάκλασιν της ζωής» (Ν. Πολίτη, Εκλογαί από τα τραγούδια του Ελληνικού λαού, 1958, σελ. 50). Έτσι:

■ Και εδώ ο ψυχές έχουν τη δυνατότητα να σκέφτονται, να μιλάνε, να αισθάνονται, να διψάνε, να αναγνωρίζουν τους ζωντανούς, να θυμούνται τον Επάνω κόσμο και να ζητάνε πληροφορίες για τους δικούς τους.

■ Δε γίνεται πουθενά λόγος για δικαστές, για αμοιβές και ποινές, για δίκαιους και άδικους, για ενάρητους και αμαρτωλούς.

■ Όλες οι ψυχές θρηνούν που έχουν φύγει από τον Επάνω Κόσμο, λαχταράνε τις χαρές της επίγειας ζωής και μισούν το σκοτάδι του Κάτω Κόσμου.

Κυρίαρχο στοιχείο και εδώ, όπως στην αρχαιότητα, είναι η αγάπη και η νοσταλγία για την επίγεια ζωή. «Δύο χιλιάδες χρόνια έχουν περάσει από τότε που γίναμε χριστιανοί, και όμως στα μοιρολόγια μας ο Παράδεισος και η Κόλαση είναι άγνωστα. Καλοί και κακοί, όλοι, όταν πεθάνουν, πηγαίνουν στον Κάτω Κόσμο» (Ι. Θ. Κακριδή, Ομηρικά θέματα, Αθήνα 1965, σελ. 96).

■ Αρδιαίος ο μέγας

Ο Αρδιαίος δεν αναφέρεται απλώς ως τύραννος (άρχοντας με απόλυτη εξουσία), αλλά προστίθεται στο όνομά του ο προσδιορισμός μέγας, ένας προσδιορισμός που θυμίζει τον τίτλο του βασιλιά των Περσών «Μέγας Βασιλεύς». Έτσι, μαζί με μια ελαφρά ειρωνεία προβάλλεται έντονα η αντίθεση ανάμεσα στην επίγεια ζωή του (ένας πανίσχυρος άρχοντας μέσα στα μεγαλεία και στη δόξα – μέγας!) και στη ζωή του στον άλλο κόσμο (ένα ράκος αξιοθρήνητο, μέσα στη συντριβή, στην απελπισία και τον εξευτελισμό).

■ Λίγα λόγια γενικά για τις ποινές

Ποινές είναι οι τιμωρίες (σωματικές, χρηματικό πρόστιμο, στέρηση ελευθερίας με τη φυλάκιση κ.ά.) που επιβάλλονται στο άτομο για κάποια παράβαση των νόμων. Οι ποινές στοχεύουν όχι στην εκδίκηση προς τον ένοχο αλλά στην απόδοση δικαιοσύνης και την προστασία του κοινωνικού συνόλου, με τη σωφρονιστική τιμωρία για τις πράξεις που έγιναν και για την πρόληψη μελλοντικών παρανομιών.

■ «Επί ασπαλάθων...» Γ. Σεφέρης

Θέμα του ποιήματος είναι η τιμωρία του πανάθλιου Τυράννου Αρδιαίου και στόχος του ποιητή να υποδείξει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να τιμωρηθούν και οι σύγχρονοι τύραννοι: να συρθούν και αυτοί επί ασπαλάθων. Για την τιμωρία λοιπόν οι ασπάλαθοι υπάρχουν, αφού φυτρώνουν ακόμα στην ίδια περιοχή και δείχνουν έτοιμα τα βελόνια τους. Έτσι, το επικαιρικό στοιχείο που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο, καθώς συσχετίζεται με τα αρχαία χρόνια, αποκτάει διαχρονικότητα, δένοντας το παρόν με την εποχή όχι μόνο του Πλάτωνα αλλά ακόμα και με την εποχή των μυθικών χρόνων.

Ο Σεφέρης, όπως και ο Πλάτωνας, όχι μόνο δεν εκφράζουν τον αποτροπισσμό τους για τα βασανιστήρια, αλλά αντίθετα δείχνουν να αποδέχονται τη χρήση τους, και μάλιστα με ικανοποίηση. Η στάση αυτή μπορεί να μας παραξενεύει, όμως φαίνεται ότι είναι τόσο ισχυρή η

προσήλωση του σύγχρονου ποιητή και του αρχαίου στοχαστή στις αρχές της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης, ώστε να φτάνουν και οι δύο στο σημείο να μην απορρίπτουν τα βασανιστήρια-ποιητικά βέβαια-ως μέσο παραδειγματισμού αλλά και ικανοποίησης του κοινού αισθήματος της δικαιοσύνης. Εξάλλου, η σκληρότητα των τυράννων είναι τόσο μεγάλη και τα εγκλήματα τους τόσο βαριά, ώστε δεν απομένουν περιθώρια για οίκτο ούτε στους νηφάλιους ανθρώπους του πνεύματος.

Ενότητα 15'

ἄλλας δὲ καθημένας περίξ δι' ἴσου τρεῖς,
ἐν θρόνῳ ἐκάστην,
θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης, Μοίρας,
λευχειμονούσας, στέμματα ἐπὶ τῶν
κεφαλῶν ἐχούσας, Λάχεσιν τε καὶ Κλωθῶ
καὶ Ἄτροπον, ὕμνεῖν
πρὸς τὴν τῶν Σειρήνων ἄρμονίαν,
Λάχεσιν μὲν τὰ γεγονότα,
Κλωθῶ δὲ τὰ ὄντα, Ἄτροπον δὲ τὰ
μέλλοντα. καὶ τὴν μὲν Κλωθῶ τῇ δεξιᾷ
χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ
ἀτράκτου τὴν ἕξω περιφορὰν,
διαλείπουσαν χρόνον, τὴν δὲ Ἄτροπον τῇ
ἀριστερᾷ
τὰς ἐντὸς αὖ ὡσαύτως· τὴν δὲ Λάχεσιν
ἐν μέρει ἐκατέρας ἐκατέρα
τῇ χειρὶ ἐφάπτεσθαι.
σφᾶς οὖν, ἐπειδὴ
ἀφικέσθαι, εὐθύς δεῖν
ἰέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν.
προφήτην οὖν τινα σφᾶς πρῶτον μὲν ἐν
τάξει διαστήσαι, ἔπειτα λαβόντα
ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους
τε καὶ βίων παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπὶ
τι βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν—

«Ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως
λόγος. Ψυχαὶ
ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ
γένους θανατηφόρου.
οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται,
ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε.
πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος
αἰρείσθω βίον ᾧ
συνέσται ἐξ ἀνάγκης. ἀρετὴ δὲ
ἀδέσποτον, ἢν
τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον
αὐτῆς ἕκαστος ἔξει.
αἰτία ἐλομένου·
θεὸς ἀναίτιος».

Ἄλλες τρεις, καθισμένες γύρω σε ἴση
ἀπόσταση καθεμία σε θρόνο, οι
θυγατέρες της Ἀνάγκης, οι Μοίρες,
ντυμένες στα λευκά, φορώντας στα
κεφάλια στεφάνια, η Λάχεση, η Κλωθῶ
και η Ἄτροπος, τραγουδούσαν
ακολουθώντας τη συμφωνία των
Σειρήνων, η Λάχεση τα παρελθόντα, η
Κλωθῶ τα παρόντα και η Ἄτροπος τα
μέλλοντα. Και η Κλωθῶ, πιάνοντας με το
δεξι χέρι, βοηθούσε στην εξωτερικὴ
περιστροφή της ατράκτου, κατὰ
διαστήματα, η Ἄτροπος πάλι, με το
αριστερό, κατὰ τον ἴδιο τρόπο στις
εσωτερικὲς περιστροφές. η Λάχεση
ἐπιανε και με το ένα και με το ἄλλο χέρι
ἄλλοτε τη μία και ἄλλοτε την ἄλλη
περιστροφή. Αυτές, λοιπόν, ὅταν
ἐφτασαν, ἐπρεπε αμέσως να
παρουσιαστούν στη Λάχεση. Κάποιος
προφήτης, λοιπόν, τις ἔβαλε πρῶτα να
σταθοῦν στη σειρά, ἔπειτα, αφού πήρε
ἀπὸ τα γόνατα της Λαχέσης κλήρους και
παραδείγματα ζωῆς, ἀνέβηκε σε κάποιο
ψηλὸ βῆμα και εἶπε.

«Ο λόγος εἶναι της παρθένου Λαχέσης,
θυγατέρας της Ἀνάγκης. Ψυχές
εφήμερες, ἀρχίζει ἄλλη περίοδος ζωῆς για
το θνητὸ γένος, που καταλήγει σε
θάνατο. Δε θα ἐπιλέξει εσᾶς ο δαίμονας,
ἀλλὰ εσεῖς θα προτιμήσετε το δαίμονα.
Αυτὸς που θα κληρωθεῖ πρῶτος, πρῶτος
ας διαλέξει τη ζωὴ την ὁποία
αναγκαστικὰ θα ζήσει. Η ἀρετὴ, βέβαια,
δεν εἶναι κτήμα κανενός, την ὁποία, αν
τιμήσει ἢ αν προσβάλλει, θα πάρει ο
καθένας μεγαλύτερο ἢ μικρότερο μερίδιο.
Η ευθύνη ἀνήκει σ' αὐτὸν που διαλέγει. ο
Θεὸς εἶναι ἀνεύθυνος».

Σχόλια:

Θέμα : η άφιξη των ψυχών στις Μοίρες, για να διαλέξουν το είδος της ζωής που θα κάνουν ύστερα από τη μετενσάρκωσή τους και κυρίως η ευθύνη του ανθρώπου για το βίο που θα επιλέξει – η ευθύνη για τις πράξεις του.

Δομή : 1. Η εικόνα με τις τρεις Μοίρες που τραγουδούσαν

2. Οι ασχολίες των τριών γυναικών

3. Η άφιξη των ψυχών και το ταχτοποιημά τους από τον προφήτη

4. Ο λόγος του προφήτη προς τις ψυχές :

α. η αντίληψη για την μετενσάρκωση των ψυχών

β. η ελεύθερη επιλογή του ανθρώπου για το είδος της νέας του ζωής

γ. η ηθική ευθύνη του ανθρώπου και η ανευθυνότητα του θείου

■ οι ψυχές, πρώτα καθαίρονται στον Άδη και στη συνέχεια μετενσαρκώνονται, για να ανάβουν στη γη και να αρχίσουν ένα καινούργιο κύκλο ζωής, που θα καταλήξει κ αυτός σε θάνατο.

■ Ο κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να επιλέξει το είδος ζωής που θα ακολουθήσει.

■ Ο κάθε άνθρωπος έχει στο ακέραιο την ηθική ευθύνη για τις πράξεις του, ενώ το θείο είναι ανεύθυνο γι' αυτές.

■ Το ύφος του προφήτη (του θεόπνευστου δηλαδή ανθρώπου, που μιλάει για λογαριασμό κάποιου θεού και αποκαλύπτει στους ανθρώπους τις θείες βουλήσεις) είναι ιερατικό:

Επιγραμματική προαγγελία των λόγων. αναστροφές λέξεων, ελλειπτικότητα και αποφθεγματική διατύπωση, γρήγορος, πυκνός, κοφτός και μικροπερίοδος λόγος με λίγες μετοχές και κανένα απαρέμφατο και τέλος, ύφος επιτακτικό στην απαρίθμηση των κανόνων για τη μετενσάρκωση (*αιρείσθω* σε προστακτική και *ου λήξεται, αιρήσεσθε, συνέσται, έξει* σε οριστική «προστακτικού» μέλλοντα)

■ Η ελεύθερη επιλογή και η ευθύνη του ανθρώπου

Παρατηρούμε ότι στα λόγια του προφήτη δεσπόζει το ρήμα *αιρούμαι* (εκλέγω, προτιμώ) που εκφράζει τα μεγάλα περιθώρια για ελεύθερη προσωπική επιλογή και για την ευθύνη του ανθρώπου και σημασιοδοτεί το θέμα με τρεις φράσεις:

A. *ουχ υμάς δαίμων λήξεται, αλλ' υμείς δαίμονα αιρήσεσθε* (δε θα σας αναλάβει με κλήρο ο αγαθός δαίμονας που θα σας προστατεύει, αλλά εσείς θα τον διαλέξετε).

B. *Πρώτος δ' ο λαχών πρώτος αιρείσθω βίον ω συνέσται εξ ανάγκης* (και ο πρώτος που θα τον υποδείξει ο κλήρος πρώτος να διαλέξει το είδος της ζωής που θα ζήσει και αυτή η απόφαση είναι αμετάκλητη).

Γ. *Αιτία ελομένου· θεός αναίτιος* (η ευθύνη ανήκει σ' αυτόν που κάνει την εκλογή· ο θεός είναι ανεύθυνος).

■ Περιορισμοί

Η ελευθερία των επιλογών του ανθρώπου δεν είναι απόλυτη, αλλά υπόκειται σε δύο περιορισμούς:

A. Επειδή δεν είναι δυνατόν να πέσουν όλες μαζί οι ψυχές επάνω στους βίους, για να κάνουν την επιλογή τους, η σειρά με την οποία θα τους διαλέξουν καθορίζεται από τη Μοίρα- από τους λαχμούς της Λάχεσης, τους οποίους μοιράζει ο προφήτης. Αυτό είναι ένα στοιχείο το οποίο αφήνεται στη θεία βούληση.

B. Ο δεύτερος περιορισμός είναι πιο ουσιαστικός: η επιλογή που θα κάνει κάθε ψυχή είναι μία και μόνο, οριστική και αμετάκλητη (εξ ανάγκης), και έτσι δεν της δίνεται δεύτερη ευκαιρία, δεν της επιτρέπεται το λάθος ούτε η μεταμέλεια.

■ *‘Ουδείς εκών κακός’* και ηθική ευθύνη

Η άποψη του Πλάτωνα για την ευθύνη που έχει ο άνθρωπος για τις πράξεις του, κυρίως τις ηθικά επίμεμπτες, φαίνεται ασυμβίβαστη με το σωκρατικό δόγμα *‘ουδείς εκών κακός’*. Δηλαδή, «Αν ο άνθρωπος είναι από τη φύση του καλός, πώς μπορεί η τάση προς το κακό να έχει τις ρίζες της μέσα του; Μια απάντηση που μπορεί να δοθεί από το έργο του Πλάτωνα είναι ότι η εσωτερική αρμονία του ανθρώπου υπονομεύεται από το δυϊσμό ψυχής κα σώματος. Ο Πλάτων παραμένει σταθερός και στην Πολιτεία (379c) στην άποψή του ότι αίτιος του κακού δεν είναι ο θεός. Η πηγή του κακού πρέπει να αναζητηθεί αλλού. [...] Η πηγή του βρίσκεται μέσα μας, στην ελαττωματική μας κατασκευή, σε τελευταία ανάλυση, στη μοιραία, αλλά φυσική και αναπόφευκτη υλικότητα του κόσμου.

■ Αναγκαιότητα και ελευθερία

Το ζήτημα αυτό (αν οι πράξεις του ανθρώπου είναι προκαθορισμένες από το θείο ή απορρέουν από την ευθύνη του ίδιου του ανθρώπου) είναι παλιό και υπάρχουν πάντα δύο αντίστοιχες αντιλήψεις: άλλοι πιστεύουν ότι όλα είναι προκαθορισμένα και αναπότρεπτα, επομένως και ο άνθρωπος θα πράξει όπως προκαθορίζει το πεπρωμένο του, «όπως είναι γραμμένο από τη Μοίρα», ενώ άλλοι πρεσβεύουν ότι ο άνθρωπος είναι ελεύθερος και έχει όλη την ευθύνη για τις πράξεις του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ – ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Επαναληπτικές ημερήσια 2008 – ενοτ.11

B1. Να εντοπίσετε με αναφορές στο κείμενο και να σχολιάσετε τα στοιχεία του σπηλαίου, τα οποία δηλώνουν τον εγκλεισμό των δεσμοτών.

Μονάδες 15

B2. θαυματοποιοῖς, ἀνδριάντας, δεσμώτας ἀτόπους: να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παραπάνω όρων.

Μονάδες 15

B3. Ποιος είναι ο τόπος, ποιο το θέμα του διαλόγου «*Πολιτεία ἢ περὶ δίκαιου*» και ποια τα διαλεγόμενα πρόσωπα;

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἀπεικασον, πάθει, έχουση, ὄρᾶν, φέροντας.

Μονάδες 10

Εσπερινά 2004 –ενοτ.12

B.1. «έν παιδεία ἑωμένους διατρίβειν διὰ τέλους»

Σε ποιους αναφέρεται ο Πλάτων στο απόσπασμα αυτό και γιατί τους επικρίνει;

Μονάδες 15

B.2. ἀναβῆναι, καταβαίνειν, τοὺς δεσμώτας

Ποια είναι η αλληγορική ερμηνεία των παραπάνω όρων; Για την απάντησή σας να λάβετε υπόψη το παράθεμα του σχολικού βιβλίου: «Η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέγει και άλλα εννοεί . Πρόκειται συνεπώς για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση».

Μονάδες 15

B.3. Ποια είναι η τριμερής διάκριση της ψυχής σύμφωνα με τον Πλάτωνα και πώς συνδέεται αυτή με την αρετή της δικαιοσύνης ;

Μονάδες 10

B.4. ἀνάγκη, παιδεία, βίω, πράττειν, τιμῶν

Να γράψετε στο τετράδιό σας δύο **σύνθετα ομόρριζα**, της αρχαίας ή της νέας ελληνικής, για καθεμιά από τις παραπάνω λέξεις. **Μονάδες 10**

Ομογενείς 2005 – ενοτ.12

B.1. Να σχολιάσετε ερμηνευτικά τη φράση «**ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν**».

Μονάδες 15

B.2. Ποια είναι η ηθική υποχρέωση των φιλοσόφων κατά τον Πλάτωνα, όπως διαφαίνεται από το κείμενο;

Μονάδες 15

B.3. Ποια είναι η αγωγή των φυλάκων κατά τον Πλάτωνα;

Μονάδες 10

B.4. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

διατρίβειν, μετέχειν, μηχανᾶται, ἐπελάθου, διαφερόντως.

Μονάδες 10

Ημερήσια λύκεια 2007 – ενοτ.14

B1. Με βάση συγκεκριμένα δεδομένα του χωρίου αυτού, να δείξετε ότι κατά τον Πλάτωνα οι ποινές στον Κάτω Κόσμο για τα εξαιρετικώς βαριά εγκλήματα είναι μεγάλης διάρκειας, κάποτε ίσως και αιώνιες.

Μονάδες 15

B2. Από ποια συγκεκριμένη διατύπωση του χωρίου αυτού προκύπτει ότι ο Πλάτων ανακαλύπτει τους μεγάλους αμαρτωλούς κυρίως στις τάξεις των «τυράννων»; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 15

B3. Ποιες οι θεμελιώδεις αρετές της ιδεώδους πολιτείας κατά τον Πλάτωνα και πώς συσχετίζονται με τη διάρθρωση των κοινωνικών τάξεων της πολιτείας του;

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἔτος, κατείδομεν, πλείστους, ἐδέχτο, ἔμπεσοῦμενοι.

Μονάδες 10

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΕ

Ενότητα 11^η

1. Με βάση την εισαγωγή του βιβλίου σας, να συνδέσετε την ενότητα με τα προηγούμενα και με το θέμα όλου του έργου.
2. Με ποια φράση δηλώνεται το θέμα της ενότητας και ποια μέθοδο ακολουθεί ο Πλάτων στην ανάπτυξή του;
3. Να περιγράψετε με λίγα λόγια την εικόνα του σπηλαιίου ή να τη δώσετε με σχέδιο.
4. Τι νομίζετε ότι συμβολίζουν τα δεσμά και η υποχρεωτική καθήλωση - ακινησία των ανθρώπων του σπηλαιίου;
5. Ποιος είναι ο ρόλος του *τειχίου* στη σκηνοθεσία του Πλάτωνα; Γιατί δεν πρέπει να φαίνονται οι άνθρωποι αλλά τα αντικείμενα;
6. α) Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου που μας επιτρέπουν να θεωρήσουμε ότι η κοινωνία των δεσμοτών είναι η πολιτική κοινωνία και ότι ο κόσμος του σπηλαιίου είναι ο αισθητός κόσμος.
β) Ποια είναι η κατάσταση της πολιτικής κοινωνίας (την οποία συμβολίζει η κοινωνία των δεσμοτών) και πώς περιγράφεται ο αισθητός κόσμος;
7. *ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς: Ὁ Ἀριστοτέλης (Περὶ κόσμου 398b16) γράφει: οἱ νευροσπάσαι μίαν μῆρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα ζώου καὶ ὄμῳ καὶ ὄφθαλμόν.* Να συσχετίσετε το χωρίο αυτό με την πλατωνική παρομοίωση.
8. Με ποιους εκφραστικούς τρόπους αισθητοποιείται η εικόνα του σπηλαιίου και των δεσμοτών και ποιος είναι ο λειτουργικός ρόλος καθενός;
- 9.. Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα και το ύφος του Πλάτωνα στην αλληγορία του σπηλαιίου και να εξηγήσετε το χαρακτηρισμό σας.

Ενότητα 12^η

1. Ποιο θέμα θέτει για συζήτηση ο Σωκράτης και πώς συνδέεται με το θέμα της *Πολιτείας*; (Για τον τρόπο σύνδεσης να συμβουλευτείτε το διάγραμμα του διαλόγου στην εισαγωγή του βιβλίου σας).
2. Γιατί οι απαίδευτοι δεν μπορούν να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας;
3. Σε τι διαφοροποιείται η ζωή όσων έχουν λάβει την ορθή παιδεία από τη ζωή των απαίδευτων, των τυχαίων και αφιλοσόφητων πολιτικών; (Εκτός από το κείμενο να συμβουλευτείτε και τα σχόλια του βιβλίου σας).
4. α) Ποιον τρόπο ζωής προτιμούν οι πεπαιδευμένοι από την ανάληψη ευθυνών στη διοίκηση της πολιτείας;
β) Με ποιον εκφραστικό τρόπο παρουσιάζει την επιθυμία τους ο Πλάτων;
5. *Ἡμέτερον δὴ ἔργον ... τῶν οἰκιστῶν ... μὴ ἐπιτρέπῃν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπι-τρέπεται.* Ποιους ονομάζει ο Σωκράτης *οἰκιστές* και ποια κατάσταση περιγράφει με το τελευταίο σχόλιο;
6. Ποια περιεχόμενο νομίζετε ότι έχει η έννοια του *ἀγαθοῦ* στο κείμενο; (Να απαντήσετε, αφού συμβουλευτείτε τα σχόλια του βιβλίου σας).

7. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, η σημασία της παιδείας για την ανάληψη ηγετικών θέσεων;
8. Ποιες ήταν στην αρχαιότητα οι δοξασίες για τις *νήσους των μακάρων*; Να τις συγκρίνετε με παρόμοιες αντιλήψεις άλλων θρησκειών και της χριστιανικής.
9. *τάς τε βελτίστας φύσεις*: Αφού διαβάσετε τα σχόλια του βιβλίου σας, να συγκρίνετε την άποψη του Πλάτωνα για τη *φύση* του ανθρώπου με την άποψη του Δημόκριτου: *ή φύσις καί ή διδαχή παραπλήσιόν έστι. Καί γάρ ή διδαχή μεταρυσμοῖ τόν άνθρωπον, μεταρυσμοῦσα δέ φυσιοποιεῖ*³⁶.
10. Ποια είναι η θέση και ο ρόλος των *φυλάκων* στην πολιτεία, σύμφωνα με το κείμενο;
11. Σήμερα υπάρχουν άνθρωποι απρόθυμοι να αναλάβουν ηγετικές (πολι-τικές) θέσεις; Ποια χαρακτηριστικά νομίζετε ότι έχουν συνήθως όσοι δεν επιθυμούν τέτοιες θέσεις;
12. Να εντοπίσετε στο κείμενο τους όρους (λέξεις) που χρησιμοποιεί ο Πλάτων για να χαρακτηρίσει το *άγαθό*, την πορεία προς αυτό και την προσέγγισή του³⁸. Τι αποκαλύπτουν για τη φύση του *άγαθού*;
13. Να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδει την έννοια του *άγαθού* στην αλληγορία του σπηλαιού ο Πλάτων με την περιγραφή της *άρετῆς* στο ακόλουθο ποίημα του Σιμωνίδη του Κείου.

Η αρετή

Ένας λόγος λέει: Σε βράχια
 η Αρετή δυσκολοπάτητα φωλιάζει
 κι έναν τόπο θείο και πάναγνο αφεντεύει·
 δεν μπορούν του καθενός θνητού τα μάτια
 να τη δουν· την αντικρίζει μόνο εκείνος
 που από μέσα του ο ιδρώτας, σπαραγμός
 της καρδιάς του, θ' αναβρύσει,
 μόνο εκείνος που ως τ' ακρόκορφο θα φτάσει
 της αντρείας.
 (μτφρ. Θρ. Σταύρου)

Ενότητα 13^η

1. Ο Γλαύκων υποβάλλει την ένσταση ότι αν αναγκάσουν τους φιλοσόφους να επιστρέψουν στο σπήλαιο, θα τους αδικήσουν, αφού θα τους αναγκάσουν να ζουν χειρότερα, ενώ μπορούν να ζήσουν καλύτερα.
 - α) Τι απαντά ο Σωκράτης στον Γλαύκωνα; Είναι, κατά τη γνώμη σας, πειστικό το επιχείρημα του Σωκράτη;
 - β) Πώς κρίνετε εσείς την άποψη του Γλαύκωνα;
2. *νόμῳ ού τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἔν πόλει διαφερόντως εὔ πράξει, ἀλλ' ἔν ὅλη τῆ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι*: Ποιος είναι ο σκοπός του νόμου σύμφωνα με τον Πλάτωνα; Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με την άποψη του Πρωταγόρα για το νόμο, όπως εκφράζεται στον ομώνυμο διάλογο. (Μπορείτε να συμβουλευθείτε το σχετικό απόσπασμα στην 7η ενότητα του βιβλίου σας, σ. 90, ιδίως την τελευταία παράγραφο).
3. Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών και μεταξύ νόμου και πολιτών σύμφωνα με το κείμενο; Πώς θα χαρακτηρίζατε το πολίτευμα στο οποίο οι σχέσεις ορίζονται με τον τρόπο αυτό;

4. *πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη*: Πώς δικαιολογείται η χρήση βίας από το νόμο;
 5. Στα σχόλια του βιβλίου σας αναφέρεται ότι ο άριστος νομοθέτης κατά τον Πλάτωνα (*Νόμοι* 722b) συνδυάζει την πειθώ με τη βία, η οποία αφορά *τὸν ἄπειρον παιδείας ὄχλον*. Ποιες είναι οι δικές σας σκέψεις στο θέμα αυτό; Είναι αναγκαίο να ασκείται βία;
 6. Συμφωνείτε με την πλατωνική άποψη ότι πρέπει η πολιτεία να υποχρεώνει τους πολίτες να ακολουθήσουν μια συγκεκριμένη πορεία, έναν καθορισμένο τρόπο ζωής;
 7. Ο Αριστοτέλης (*Πολιτικά* 1264b 17-26) απορεί *«πὼς ἐνὼ (ὁ Σωκράτης) ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς φύλακες τὴν εὐδαιμονία, ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ νομοθέτης οφείλει νὰ κάνει εὐτυχησμένη ὁλόκληρη τὴν πόλη, πράγμα ἀδύνατον, ὅταν κάποιοι, λίγοι ἢ πολλοί, δὲν θὰ εἶναι εὐτυχημένοι. Διότι ἡ εὐδαιμονία δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη ὅπως ὁ ἀρτίος ἀριθμός· διότι ὁ ἀριθμός μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρτίος στο σύνολό του, ἀλλὰ τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται νὰ μὴν εἶναι ἀρτίοι ἀριθμοί. Ἡ εὐδαιμονία ὁμῶς δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ἰδιότητα. Ἀλλὰ ἀν δὲν εἶναι εὐτυχημένοι οἱ φύλακες, ποιοὶ θὰ εἶναι; Ὅχι βέβαια οἱ τεχνίτες καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν που ἀσχολοῦνται με βάνουσα ἔργα»*. (μτφρ. Ν. Παρίτσης, δισκευή).
- Συμφωνείτε με την άποψη του Αριστοτέλη; Να απαντήσετε κρίνοντας την επιχειρηματολογία του.

Ενότητα 14^η

1. Ποια ήταν τα εγκλήματα του τυράννου Αρδιαίου και πόσο χρόνο διαρκούσε ήδη η τιμωρία του, την εποχή της κατάβασης του Ηρόδ στον Άδη;
2. Στα σχόλια του βιβλίου σας αναφέρεται ότι ο Αρδιαίος ετοιμαζόταν για την επόμενη μετεμψύχωσή του. Από ποιο σημείο του κειμένου το καταλαβαίνουμε αυτό;
3. Γιατί νομίζετε ότι θεωρεί αναγκαίο ο Πλάτων να παραθέσει το χαρακτηρισμό *μέγας* για τον Αρδιαίο;
4. Σύμφωνα με τα σχόλια του βιβλίου σας και το όνομα του τυράννου (Αρδιαίος) και η χώρα του (η Παμφυλία) δίνουν εξωτικό χρώμα στην αφήγηση. Σε τι, κατά τη γνώμη σας, αποβλέπει ο Πλάτων με αυτό;
5. *ἔθεασάμεθα γὰρ καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεαμάτων*: Πώς μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ότι ο Πλάτων, ενώ επικρίνει τις ποιητικές αφηγήσεις για τον Άδη, παραθέτει και ο ίδιος αφηγήσεις για δεινὰ θεάματα;
6. Με ποιους ποιητικούς τρόπους αποδίδει ο Πλάτων το μέγεθος των εγκλημάτων και την κακία των εγκληματιῶν;
7. Να περιγράψετε με λίγα λόγια την εικόνα του βασανιστηρίου του Αρδιαίου. Ποια είναι τα κοινὰ σημεῖα και οἱ διαφορές με ἀντίστοιχες εἰκόνες τῆς χριστιανικῆς Κολάσεως;
8. Η τιμωρία του τυράννου συντελεῖται για εκδίκηση ἢ για παραδειγματισμὸ των άλλων; Από πού το συμπεραίνουμε;
9. Γιατί οἱ ἀμετανόητοι εγκληματίες (τῶν ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν) παρουσιάζονται νὰ εἶναι στὴν πλειονότητά τους τύραννοι, βασιλεῖς καὶ δυνάστες, ἐνῶ οἱ ἰδιώτες εἶναι λίγοι;
10. *ἄνδρες ἄγριοι, διάπυροι ἰδεῖν (...) συμποδισαντες (...) ἐκδείραντες (...) εἶλκον ἐπ' ἄσπαλάθων κνάμποντες*: Ποια ἐντύπωση σας προκαλεῖ ἡ σκηνὴ καὶ ποιο στόχο του συγγραφέα υπηρετεῖ κατά τη γνώμη σας;
11. Ποιος είναι ο ρόλος των μετοχῶν στὴν περιγραφή τῆς τιμωρίας του Αρδιαίου;

12. Ποια σημασία έχει η τιμωρία του τυράννου για το θέμα της Πολιτείας;

Ενότητα 15^η

1. Ποιες ήταν στην αρχαία παράδοση οι Μοίρες;
2. Οι Σειρήνες παρουσιάζονται με διάφορους τρόπους στην αρχαία παράδοση. Ποιο είναι το κοινό σημείο όλων των αναφορών σ' αυτές;
3. τὴν μὲν Κλωθὴ τῆ δεξιᾷ χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ ἀτράκτου τὴν ἔξω περιφορὰν: Ποια σημασία έχει το γεγονός ότι η Κλωθὴ ακουμπάει με το δεξί της χέρι την κοσμική ἀτρακτο;
5. Να περιγράψετε την εικόνα της Ανάγκης και του χώρου όπου βρισκόταν.
6. Ποια είναι η ευθύνη του ανθρώπου στην επιλογή του τρόπου ζωής του;
7. Να εξηγήσετε τη στάση και τις κινήσεις καθεμιάς από τις Μοίρες σύμφωνα με το ρόλο τους στην κοσμική κίνηση και την τύχη του ανθρώπου.
8. Ποιες λαϊκές αντιλήψεις για το θάνατο παρουσιάζουν αναλογίες με τις αντιλήψεις για την Ἄτροπο;
9. Ποιος ρόλος αναγνωρίζεται στη Λάχηση στον πλατωνικό μύθο;
10. Ποιος είναι ο ρόλος του προφήτη στον πλατωνικό μύθο; Να συγκρίνετε το λόγο του με λόγους προφητών της Π. Διαθήκης.
11. Ποια γλωσσικά στοιχεία προσδίδουν ιερατικό ύφος στο λόγο του προφήτη;
12. Στο λόγο του προφήτη τονίζεται το εφήμερο της ψυχής, το θνητό του ανθρώπινου γένους.
α) Πώς συνδυάζονται με την πίστη του Πλάτωνα στην αθανασία της ψυχής; β) Γιατί νομίζετε ότι χρησιμοποιεί ο Πλάτων το επίθετο θανατηφόρος; Ποια διαφορά έχει από το θνητός και το εφήμερος;
13. Γιατί η αρετή παρουσιάζεται ἀδέσποτος; Ποια θέση έχει η άποψη αυτή στην πλατωνική φιλοσοφία για το αγαθό;
14. Ποια σημασία έχει ο λόγος του προφήτη για την ηθική υπόσταση του ανθρώπου;
15. Από ποια στοιχεία του κειμένου μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη ότι η επιλογή της ζωής είναι αποτέλεσμα ελευθερίας; Ποιους περιορισμούς της επιλογής αναγνωρίζει ο Πλάτων; Να απαντήσετε αναπτύσσοντας και το δικό σας προβληματισμό.
16. Να συγκρίνετε την άποψη του Πλάτωνα οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε με την άποψη του Ηράκλειτου ἦθος ἀνθρώπων δαίμων.
17. αἰτία ἐλομένου - θεός ἀναίτιος: α) Νομίζετε ότι η επιλογή είναι απόλυτα ελεύθερη; β) Τι νομίζετε ότι μπορεί να συμβολίζει ο θεός;
18. Να συγκρίνετε την άποψη του Πλάτωνα για την ελευθερία επιλογής με την άποψη του Θουκυδίδη για την τύχη στο ακόλουθο χωρίο (I, 140): ἐνδέχεται γὰρ τὰς ξυμφορὰς τῶν πραγμάτων οὐχ ἦσσαν ἀμαθῶς χωρῆσαι ἢ καὶ τὰς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου· δι' ὅπερ καὶ τὴν τύχην, ὅσα ἂν παρὰ λόγον ξυμβῆ, εἰώθαμεν αἰτιαῖσθαι.
19. Ποια ήταν στην εποχή του Πλάτωνα η παραδοσιακή αντίληψη για τη μοίρα του ανθρώπου και τις συμφορές και ποια άποψη εκφράζει ο Πλάτων;